

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Формування системи цінностей в учнів молодшого шкільного віку в контексті Нової української школи

Автор

Науковий керівник / Експерт

Клокова Л.В.**Андросова Н. М.**

підрозділ

кафедра дошкільної та початкової освіти

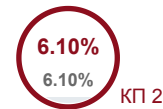
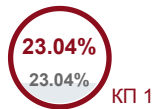
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		206
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		268

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

13581

Кількість слів

108167

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://lib.iitta.gov.ua/715657/1/Kuznytska_19_DTIP_Konf.pdf	85	0.63 %
2	https://lib.iitta.gov.ua/1673/2/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%9E%D0%9B_%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98_%D0%92%D0%98%D0%92%D0%A7_%D0%A6_%D0%9E_%D0%94%D0%98%D0%A2%D0%98%D0%9D%D0%98_%D0%94_%D0%92_.pdf	49	0.36 %
3	https://osvitanova.com.ua/posts/3974	46	0.34 %

4	http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe? C21COM=2&I2DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name =PDF/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf	43	0.32 %
5	https://gimnaziya36poltava.eddy.school/wp-content/uploads/sites/518/2024/01/mr-shhodo- vyhovnyh-planiv.pdf	42	0.31 %
6	http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/31321/1/Kodlyk_Konf_Savchenko.pdf	41	0.30 %
7	Курсова робота Моспанюк Софія 21 ПОс (1).doc 5/21/2022 Lutsk Pedagogical College, Volyn Regional Council (Кафедра філології)	38	0.28 %
8	https://osvitanova.com.ua/posts/3974	37	0.27 %
9	https://kochetok.chuguev- osvita.org.ua/%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0 %B5- %D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%80%D1%8F%D0%B4%D1%83%D0%B2 %D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/	36	0.27 %
10	http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/5718/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC %D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1 %82%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81 %D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0 %B0%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%88 %D0%B8%D1%85%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%80%D1%96%D0 %B2%20%D1%83%20%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1 %96%20%D0%92.%D0%9E.%D0%A1%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B 8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE.pdf? sequence=1&isAllowed=y	34	0.25 %

з домашньої бази даних (0.08 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Особливості застосування інформаційних технологій на уроках математики в початкових класах 11/28/2023 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (кафедра дошкільної та початкової освіти)	11 (1)	0.08 %

з програми обміну базами даних (4.87 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Мельниченко В.Ю. Квал = ф = кац = и = на робота.pdf 12/3/2023 Kryvyi Rih State Pedagogical University (Kryvyi Rih State Pedagogical University)	350 (30)	2.58 %
2	ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ СПІЛКУВАННЯ З ОДНОЛІТКАМИ 11/20/2023 South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Кафедра педагогічних технологій початкової освіти)	67 (6)	0.49 %
3	Психологічні особливості ціннісних орієнтацій дітей молодшого віку 12/10/2020 Nizhyn Mykola Gogol State University (Факультет психології та соціальної роботи)	47 (5)	0.35 %
4	Курсова робота Моспанюк Софія 21 ПОс (1).doc 5/21/2022 Lutsk Pedagogical College, Volyn Regional Council (Кафедра філології)	38 (1)	0.28 %

5	Цуркан_Т.Г._стаття.docx 9/1/2020 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	34 (1)	0.25 %
6	ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ ВИХОВНОЇ РОБОТИ .docx 5/26/2020 Rivne State Humanities University (Рівненський державний гуманітарний університет)	30 (3)	0.22 %
7	ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ СИСТЕМИ ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ 11/9/2023 South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Кафедра педагогічних технологій початкової освіти)	17 (1)	0.13 %
8	Шпак_Кашецька.docx 11/28/2020 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	15 (2)	0.11 %
9	Маряна_Плагіат.docx 11/14/2023 Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (VSPNU) (VSPNU)	15 (2)	0.11 %
10	Васкевич.docx 10/13/2023 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	9 (1)	0.07 %
11	YFCNU/2011/educ/educ_2011_070.pdf 10/29/2019 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) (Deanery)	8 (1)	0.06 %
12	Формування природоохоронних понять як дидактична умова успішності екологічного виховання молодших школярів 10/10/2024 Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnyskyi (Melitopol State Pedagogical University named after B.Khmelnyskyi)	6 (1)	0.04 %
13	ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПРОЦЕСІ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ НА УРОКАХ ЯДС 12/19/2022 Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko (Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko)	6 (1)	0.04 %
14	2022_60530000_Oliinyk_Amina_Ivanivna_97620 10/26/2024 National University "Lviv Polytechnika" (National University Lviv Polytechnika)	5 (1)	0.04 %
15	YFCNU/2019m/educ/educ_2019_153.pdf 10/28/2019 Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University(CNU) (Deanery)	5 (1)	0.04 %
16	Психологічні особливості ціннісних орієнтацій сучасних старшокласників з різним типом прихильності 12/12/2021 National University "Zaporizhzhia Polytechnic" (Кафедра "Соціальна робота")	5 (1)	0.04 %
17	Vzaemozvyazok obrazu YA, samootsinky i tsinnisnyh orientatsii molodshykh shkolyariv_Zakharchuk V..docx 1/29/2024 Interregional Academy of Personnel Management (Хмельницький інститут імені Блаженнішого Володимира, Митрополита Київського і всієї України)	5 (1)	0.04 %

з Інтернету (18.08 %)

1	http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/31321/1/Kodlyk_Konf_Savchenko.pdf	183 (10)	1.35 %
2	https://osvitanova.com.ua/posts/3974	179 (12)	1.32 %
3	https://znayshov.com/FR/14227/Metod_nush_3.pdf	177 (16)	1.30 %
4	https://gimnaziya36poltava.eddy.school/wp-content/uploads/sites/518/2024/01/mr-shhodo-vyhovnyh-planiv.pdf	161 (11)	1.19 %
5	http://lib.iitta.gov.ua/715657/1/Kuznytska_19_DTIP_Konf.pdf	146 (4)	1.08 %
6	http://repository.khpa.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/3240/1/Bludova_st3.pdf	117 (8)	0.86 %
7	https://mmk.edu.vn.ua/uploads/images/articles/vuhovna/2019-2020/Bullet_KIKer_1-4_serp_2019.docx	105 (7)	0.77 %
8	http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npchdusoc_2013_225_213_7.pdf	99 (4)	0.73 %
9	http://eprints.zu.edu.ua/25937/1/%D0%A2%D0%95%D0%9A%D0%A1%D0%A2_%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0_04_09_2017.pdf	97 (5)	0.71 %
10	http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/5718/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B8%20%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96%D1%81%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%20%D0%BC%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D1%88%D0%B8%D1%85%20%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%80%D1%96%D0%B2%20%D1%83%20%D1%81%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%96%20%D0%92.%D0%9E.%D0%A1%D1%83%D1%85%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE.pdf?sequence=1&isAllowed=y	95 (6)	0.70 %
11	http://elar.ippp.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5649/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%D1%80%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B2%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%A3%D0%A5%D0%92%D0%9B.pdf	95 (7)	0.70 %
12	http://194.44.152.155/elib/local/3886.pdf	87 (8)	0.64 %
13	http://www.soippp.edu.ua/images/%D0%9F%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%80%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B5%20%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%83.pdf	67 (3)	0.49 %
14	http://um.co.ua/3/3-9/3-95850.html	57 (3)	0.42 %
15	https://lib.iitta.gov.ua/1673/2/%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9E%D0%94%D0%9E%D0%9B_%D0%9E%D0%A1%D0%9D%D0%9E%D0%92%D0%98_%D0%92%D0%98%D0%92%D0%A7_%D0%A6_%D0%9E_%D0%94%D0%98%D0%A2%D0%98%D0%9D%D0%98_%D0%94_%D0%92..pdf	49 (1)	0.36 %
16	http://chd2.donets-osvita.gov.ua/zahody/	44 (3)	0.32 %
17	https://znayshov.com/FR/15685/mv_58-89-101.pdf	39 (2)	0.29 %
18	http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Inu_sociology_2011_5_16.pdf	38 (3)	0.28 %

19	http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2161/Dolynska-L.V.-Maksymchuk-N.P.-Psykhoholiiia-tsinnisnykh-orientatsii-maibutnoho-vchytelia.pdf?sequence=1	38 (2)	0.28 %
20	http://jpv.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D0%B0-02-08-2018_%D0%86%D0%9F%D0%92-%D0%9D%D0%90%D0%9F%D0%9D.docx	37 (4)	0.27 %
21	https://christianpedagoggyukraineabroad.blogspot.com/2021/08/112108-slyahy.html	37 (3)	0.27 %
22	http://dspu.edu.ua/biblioteka/wp-content/uploads/2016/10/6_137_2016.pdf	37 (2)	0.27 %
23	https://kochetok.chuguev-osvita.org.ua/%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5-%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%80%D1%8F%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/	36 (1)	0.27 %
24	http://www.eparchia.kharkov.ua/uploads/posts/tezis.pdf	36 (3)	0.27 %
25	http://birki-zosh.ucoz.net/Romanchuk/dopovid_na_pedradu_16.doc	32 (4)	0.24 %
26	http://kobelyakuschool.org/20-21_1/metodichni_rekomendaciji_formuvannja_cinnisnikh.br.doc	28 (2)	0.21 %
27	https://content.e-schools.info/kvintograd/library/%D0%92%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%BF%D0%BE-%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D1%83.docx	27 (2)	0.20 %
28	https://ukrbukva.net/page,2,35960-Metodika-razvitiya-tvorcheskih-sposobnostey-deteiy-mladshego-shkol-nogo-vozrasta-v-sem-e.html	27 (1)	0.20 %
29	https://naurok.com.ua/seminar-realizaciya-novih-osvitnih-standartiv-z-metoyu-formuvannya-demokratichnih-kompetentnostey-cinnisnih-orientiriv-socialno-adaptovano-garmoniyno-rozvineno-osobistosti-138954.html	26 (2)	0.19 %
30	http://garmoniya.mk.ua/articles/urahuvannya-vikovyh-osoblyvostey-ditey-v-organizaciyi-systemy-i-nacionalno-patriotycznogo	25 (3)	0.18 %
31	https://naurok.com.ua/formuvannya-tvorcho-osobistosti-cherez-kreatyvnist-229898.html	24 (2)	0.18 %
32	http://bdpu.org/wp-content/uploads/2019/03/tezy_2014_ch1.doc	20 (2)	0.15 %
33	https://www.referat911.ru/Trudovoe-pravo/psihologchn-osoblivost-mislennya-molodshogo-shkolyara/257279-2547415-place2.html	20 (2)	0.15 %
34	http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/ped/29may2018/29may2018.pdf	20 (2)	0.15 %
35	http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/14936/Dehtyaryva_pedf_2021.pdf?sequence=1	19 (2)	0.14 %
36	https://nadoest.com/suchasnij-vihovnij-proces-stor-24	18 (1)	0.13 %
37	https://pednauk.cuspu.edu.ua/index.php/pednauk/article/download/1164/1092/	16 (1)	0.12 %
38	http://kpik.org.ua/%D0%B2%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0/	15 (1)	0.11 %
39	http://habitus.od.ua/journals/2020/19-2020/48.pdf	15 (1)	0.11 %
40	http://library.vspu.net/bitstream/handle/123456789/686/dis_Klochko.pdf?sequence=1&isAllowed=y	14 (2)	0.10 %
41	https://conf.zippo.net.ua/?p=148	14 (2)	0.10 %

42	http://nvo2.16mb.com/pd_r.pdf	12 (1)	0.09 %
43	http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/30984/contents	12 (1)	0.09 %
44	http://docplayer.net/64938824-Suchasni-informaciyni-tehnologiyi-ta-innovaciyni-metodiki-navchannya-v-pidgotovci-fahivciv-metodologiya-teoriya-dosvid-problemi.html	11 (1)	0.08 %
45	https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/07/nus-poradnyk.pdf	5 (1)	0.04 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
2	<p>Клокова Людмила Василівна</p> <p>Формування системи цінностей в учнів молодшого шкільного віку в контексті Нової української школи</p> <p>Науковий керівник кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри дошкільної та початкової освіти Андросова Н.М.</p> <p>Розділ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ формування СИСТЕМИ цінностей у молодших школярів</p> <p>1.1 Цінності в освітньому процесі як педагогічна проблема</p> <p>У Законі України «Про освіту» метою освіти є всебічний розвиток найвищих цінностей, талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей особистості, формування цінностей та компетентностей, необхідних для успішної самореалізації, виховання відповідальних громадян, здатних робити свідомий соціальний вибір і спрямовувати свою діяльність на благо інших і суспільства, збагачуючи таким чином духовний, економічний, творчий і культурний потенціал українського народу. Концепцією Нової української школи передбачено ціннісну освіту як одну із ключових характеристик якісної освіти в Україні. Компетентний підхід означає не тільки необхідність набуття умінь і навичок, необхідних для застосування в професійному житті, а й отримання важливих знань. Цінності є основою виховання, умовою розвитку особистості та суспільства, що випливає з морально-етичних і суспільних інтересів у професійній та повсякденній діяльності людини [74, с.7].</p> <p>Сучасні психолого-педагогічні дослідження показують, що молодший шкільний вік є особливо сприятливим періодом для формування ціннісних орієнтацій дітей. Тому важливою умовою модернізації національної системи освіти є впровадження ціннісного підходу в процес навчання і виховання учнів початкової школи. Даний підхід реалізується на всіх рівнях формування змісту освіти, а особливо на рівні навчального предмета, зміст якого відображається в підручниках.</p> <p>У звіті «Ціннісні засади Нової української школи очима вчителів», який був створений у межах проєкту Українського католицького університету «Простір освітніх ініціатив», зазначено, що «...культурна зміна потребує глибшого розуміння контексту: яким ціннісним середовищем є школа зараз, які цінності несуть учителі, батьки та учні, які цінності лежать в основі актуальних шкільних правил та організаційної культури...Водночас у процесі впровадження ціннісних змін у школі ми вбачаємо загрозу «механізації», коли замість того, щоб ретранслювати і закріплювати цінності як норми взаємодій, їх будуть лише пояснювати... У комунікації та впровадженні ціннісної зміни потрібно більш акцентовано змістити фокус із виховання/формування цінностей на врахування ціннісних принципів у формуванні шкільного середовища та освітніх взаємодій, та детально їх описати» [там само, с.3].</p> <p>Цінною для нашого дослідження є теза австрійського психолога В.Франкла у праці «Людина у пошуках справжнього сенсу» [72], де автор стверджував, що цінність не можна навчитися, їх можна тільки пережити. Цінності формуються щодня, не за розкладом уроків у школі. Кожна дитина довіряє не тому, що чує, а тому, що бачить. Формування цінностей не припиняється, коли учень отримує відповідний документ - це постійний процес, який залежить від рівня інтелектуального розвитку людини, її сили волі та бажання пізнавати дійсність. Пошук ефективних шляхів для вирішення проблеми формування системи цінностей в учнів початкової школи під час виховного процесу вимагає чіткого розуміння термінологічного апарату дослідження, а саме: «цінність», «ціннісні орієнтації», «система цінностей молодшого школяра».</p> <p>Зупинимося більш детально на трактуванні цих понять в наукових дослідженнях педагогів та психологів.</p> <p>Поняттям, що вказує на культурне, суспільне або особистісне значення явищ і фактів дійсності, є поняття «цінність». В «Академічному тлумачному словнику української мови» цінність окреслено як те, що має певну матеріальну або духовну вартість. Зокрема, С.Єрмакова вважає, що цінність це усвідомлені смислові утворення особистості [18].</p> <p>У психологічних наукових розвідках дане поняття визначають з позицій соціальної та особистісної значимості. У першому випадку цінність визначається як властивість того чи іншого соціального об'єкта, явища, що задовольняє потреби, інтереси та бажання. Іншими словами, це суспільно значущі уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо. З іншого боку, ставлення суб'єкта до предметів і явищ дійсності, яке виражається ціннісними орієнтаціями, соціальною установкою і властивостями особистості. Тут вони функціонують як певна структура особистості. Врахування комплексного характеру цінностей дозволяє розглядати їх як «ядро» особистості, оскільки цінність створює основу для зв'язку різноманітних відносин, у яких реально функціонує людина, і визначає її спрямованість. Людина прагне не до цінностей взагалі, а до цінностей, які мають певні якісні та кількісні характеристики, тобто прагне до певної моделі [15].</p> <p>У науковій роботі дослідників Матяж С.В. і Березянської А.О. зазначено, що на філософському рівні найбільш визнаною є класифікація цінностей, які поділяються на релігійні, етичні, естетичні, логічні та економічні. У соціологічному контексті цінності сприймаються як норми або регулятори поведінки, поділяючись на цінності-норми, цінності-ідеали, цінності-цілі та цінності-засоби [30, с. 29].</p> <p>З психологічної точки зору існують класифікації, де цінності поділяються:</p>	

1. за предметом або змістом об'єктів, на які вони спрямовані (соціальні-політичні, моральні, економічні тощо);

2. за суб'єктом ставлення (суспільні, групові, колективні, індивідуальні) [15, с. 33-35].

Згідно з класифікацією, цінності поділяються на такі категорії:

1. абсолютні - доброта, любов, правда, справедливість, гідність, свобода, чесність; 2. національні - патріотизм, національна гідність, прагнення до державотворення, історична пам'ять, єдність;

3. громадянські - права і свободи, обов'язки, соціальна гармонія, повага до закону; 4. сімейно-родинні - подружня вірність, турбота про дітей, сімейні стосунки, пам'ять про предків; 5. особистісні - риси характеру, поведінка, стиль особистого життя.

Найпоширенішою класифікацією є поділ цінностей на:

1. колективні, які відповідають груповому способу життя;

2. індивідуальні, що відображають інтереси окремої особи [37, с. 29].

Серед усієї ієрархії можна виокремити глобальні або загальнолюдські цінності, які є спільними для більшості людей, такі як воля, праця, творчість, гуманізм, солідарність, людяність, сім'я, нація, діти тощо. Ціннісні орієнтації формуються в процесі засвоєння людиною соціального досвіду і проявляються в її цілях, переконаннях, інтересах, тобто під час соціалізації. Система ціннісних поглядів особистості формується під впливом зміну у глобальній ієрархії загальнолюдських цінностей, що є основою людської діяльності, поєднуючи свідомість, буття людини та світ.

Цінність формується одночасно з позитивними і негативними емоціями в поєднанні з конкретними знаннями, які визначають вибір. Соціальні цінності є основою для формування у свідомості певних установок, які допомагають індивіду у виборі, формуванні точки зору та оцінці. Взагалі, цінності - це основна частина свідомості, без них немає особистості. Цінність є засобом організації та раціоналізації аналітичного мислення при поясненні та оцінці ситуацій, подій і вчинків людини. Для дитини так звані базові цінності (добро-зло, справедливість-несправедливість) є орієнтирами і важливими компонентами спілкування в навколишній соціальній дійсності. Розуміння дитиною соціально значущих цінностей - це усвідомлення всієї сукупності змісту життя. Це основний зміст суб'єктивно особистісної сфери дитини, ядром якої є потреби і мотиви [43, с. 41-42].

В українській психології немає єдиного розуміння поняття «ціннісні орієнтації». Дослідники визначають його як відносно стійке, соціально обумовлене вибіркове ставлення людини до різноманітних матеріальних і духовних благ та ідеалів, що виступають як цілі, предмети чи засоби задоволення її життєвих потреб. Найчастіше під ціннісними орієнтаціями розуміють соціально детерміновану і зафіксовану у свідомості людини спрямованість на конкретні цілі й засоби діяльності, що відображають її ставлення до соціальної реальності і мотивують поведінку.

Функціонування ціннісних орієнтацій базується на ціннісному підході, згідно з яким усі явища навколишньої дійсності, включно з людськими вчинками, постають у свідомості людини як такі, що можуть задовольнити її індивідуальні потреби та інтереси. У кожної людини ці потреби та інтереси різні, що формує її унікальну систему цінностей, організовану в ієрархію. За рівнем сформованості цієї ієрархії можна оцінити ступінь особистісної зрілості.

Ціннісні орієнтації визначають змістову сторону особистісної спрямованості та формують ставлення людини до навколишнього світу, інших людей і до себе самої, будучи основою для її світогляду та мотивацій. Спрямованість особистості - це її домінуюче, соціально обумовлене ставлення до реальності, через яке ціннісні орієнтації знаходять своє реальне вираження. Ця спрямованість включає складну систему потреб, мотивів, інтересів, цілей, світогляду, ідеалів та переконань, які виступають своєрідною «психологічною основою» для формування особистісних ціннісних орієнтацій [15, с. 12-13].

Формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів - це складова процесу соціалізації особистості, яка передбачає розвиток особистісного ставлення до довкілля через певну систему цінностей. Цей процес неможливо зробити цілеспрямованим без впливу вчителя і батьків.

Педагогіка визначає поняття «цінності» крізь призму основних педагогічних категорій - освіта, навчання, виховання, розвиток. Тому очевидно, що система цінностей особистості формується у процесі навчально-виховної діяльності. Варто зауважити, що в педагогічних наукових дослідженнях видом цінностей особистості визначено освітні цінності. Так дослідниця Долинська [16] під освітніми цінностями розуміє узагальнені, соціально обумовлені реальні прагнення та орієнтації особистості, які виступають як установки, стереотипи групової та індивідуальної освітньої діяльності і відображають соціальні норми й ідеали в освітній сфері [15, с. 17].

Відзначимо думки науковців, які вважають, що структурно освітні цінності є ядром освітнього простору та включають:

1) цінності учасників освітнього процесу: педагогів, учнів, управлінців;

2) цінності-норми самого соціуму, які впливають на загальний соціокультурний розвиток освітнього простору.

Отже, аналіз категорії «освітні цінності» дозволяє визначити їх як об'єкт реалізації потреб та інтересів суб'єкта освітнього процесу; як результат навчально-виховної роботи, яка формує у здобувачів освіти ставлення до себе, оточуючих людей і явищ, а також повсякденного орієнтира в навчальній діяльності та соціальному середовищі.

Одним із ключових завдань Нової української школи є інтеграція та урахування різних педагогічних підходів в освітньому процесі, розвиток самостійного й динамічного мислення, пріоритетність загальнолюдських моральних цінностей, відповідальність, толерантність і повага до інших, а також готовність відстоювати свої права й протистояти антигуманним проявам [48].

Молодший шкільний вік надає особливі можливості для формування ціннісних орієнтацій, адже він характеризується такими рисами, як висока емоційність, чутливість до впливів зовнішнього середовища, прагнення до позитивних цінностей, що проявляються в різних видах діяльності: навчальній, ігровій, комунікативній, трудовій тощо. Ціннісні орієнтації є основним критерієм, який визначає ставлення особистості до світу, регулює її взаємодію в соціумі, узгодження й суперечність інтересів, впливає на поведінку та сприяє майбутньому становленню в суспільстві [6, с. 8].

Ціннісні орієнтації - це сукупність найважливіших якостей внутрішньої структури особистості, які є для неї значущими й формують основу її свідомості та поведінки, що безпосередньо впливає на розвиток особистості.

У результаті формування ціннісних орієнтацій молодших школярів у навчальному середовищі розвиваються такі якості-цінності, як:

1. любов до свого народу та Батьківщини;

2. толерантність, доброта, співчуття;

3. повага до старших;

4. позитивне та творче ставлення до навчання і праці;

5. любов до рідної мови, культури та культурних цінностей держави [24].

Особистісна система цінностей є комплексним регулятором життєдіяльності людини, який за своєю структурою і змістом відображає особливості

об'єктивної дійсності, що включає як зовнішній світ людини, так і саму особистість у всіх її об'єктивних властивостях. Ціннісна орієнтація також є складовою структури особистості: ціннісна орієнтація - комплексне утворення, що включає рівні та **форми соціальної та індивідуальної взаємодії** людини, специфічні форми усвідомлення навколишнього світу, минулого, сьогодення та майбутнього, а також сутність власного «Я». Наявність розвиненої **системи ціннісних орієнтацій забезпечує гармонійність внутрішнього світу особистості, сприяє систематизації її знань, норм, стереотипів поведінки та самоствердженню особистості, реалізації соціальних очікувань** [15, с.14].

Законом України «Про освіту», Концепцією «Нова українська школа» та Державним стандартом початкової освіти одним із ключових завдань визначено **формування ціннісних орієнтацій молодших школярів**. Педагогіка цінностей О.Я.Савченко інтегрує змістовий, процесуальний та результативний складники. Як зазначає Я.П.Кодлюк, **ця система базується на засадах суб'єкт-суб'єктної, дитиноцентрованої парадигми освіти; на співпраці, співтворчості вчителя з учнями, а відтак має забезпечувати розвиток кожної дитячої особистості. У центрі дидактичної системи О.Я.Савченко знаходиться молодший школяр. Серед досягнень в особистісній сфері дитини молодшого шкільного віку педагогами під керівництвом видатної науковиці було визначено відчуття своєї належності до України як держави** орієнтування **в загальнолюдських і національних цінностях** усвідомлення **основних моральних норм, намагання їх дотримуватися і виконувати та ін.**

Зазначені цінності випускника початкової школи були зафіксовані в державних стандартах початкової загальної освіти різних років (2001; 2011). Дослідниця О.Савченко науково обґрунтувала **дві системи цінностей:**

1) на які має орієнтуватися освіта сьогодні та в перспективі; 2) які мають створюватися, формуватися безпосередньо в освітньому процесі [61, с.3-4].

Подальша праця з окресленої проблеми та результати досліджень знайшли відображення в меті початкової школи, яка була конкретизована в Типовій освітній програмі **для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи, розробленій працівниками відділу початкової освіти (керівник - О.Я.Савченко)** [67]. Варто відзначити, **що в пояснювальній записці до програми наголошено на важливості формування в учнів цінностей та розвитку самостійності, а серед основних принципів, на яких базується програма, визначено дитиноцентризм і природовідповідність** [67, с.187].

Узагальнюючи, приходимо до висновку, що чинні програми для початкової школи і **програма «Нова українська школа у поступі до цінностей»** є базою для створення ціннісної сучасної української школи. Педагогічна спільнота має **осмислити сучасні виклики виховання та його головні засади, базові моральні цінності**. Урахування вікових особливостей здобувачів загальної середньої освіти має бути обов'язковою умовою організації наскрізного виховного процесу з чітко визначеними пріоритетами у вихованні особистості дитини, щодо сформованості у них компетентностей, які допоможуть відбутися у житті.

1.2) Урахування вікових особливостей молодших школярів у процесі формування цінностей

У низці нормативно-правових документів, яким регулюється освітня система **в нашій країні (Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти XXI століття, Державний стандарт початкової освіти, Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, Концепція «Нова українська школа» та ін.)** актуалізовано завдання сучасної початкової освіти, **щодо формування ціннісних орієнтацій учнів** початкових класів, які є необхідними для комфортного та успішного становлення повноправного члена сучасного суспільства. Разом із тим, у Програмі «**Нова українська школа у поступі до цінностей**» закладено принципи **компетентнісного виховання особистості учня, які можуть творчо наповнюватись конкретним змістом, із урахуванням регіональних особливостей функціонування закладу освіти, вікових та індивідуальних можливостей учнів та інших** соціальних викликів. Варто відзначити, що Державним стандартом початкової освіти наголошено на важливості засвоєння учнями **традицій, морально-правових норм, різних видів соціального досвіду, системи цінностей суспільства** [14].

Сучасна психологічна наука розглядає особистість як організацію цінностей, де самооцінка визначена основою. Педагог є носієм цінностей освіти і може зробити ці цінності здобутком учнів, якщо буде корегувати їх самооцінку. У цьому науковці вбачають психологічний аспект формування ціннісних орієнтацій у системі освіти.

Зміст ціннісних орієнтацій підрастаючого покоління, ставлення до них людини окреслено в наукових розвідках: І.Беха, І.Богданової, А.Богуш, Т.Бутківської, С.Волкової, В.Гриньова, І.Зязюна, Н.Кічук, З.Курлянд, С.Литвиненко, Н.Мойсеюк, О.Савченко, Л.Хомич та ін.

Зокрема, дослідник С.Гончаренко визначає молодший шкільний вік як **період життя й розвитку дитини від 6 (7) до 10 років. Розвиток психіки дітей** цього віку відбувається здебільшого на основі провідного виду **діяльності - навчання. Це важливий етап формування в дитини ставлення до навчання як до відповідальної, суспільної значущої праці** [11, с.214].

Психолог І.Бех особливістю розвитку дитини молодшого шкільного віку визначає зміну **її соціальної позиції: вона приступає до систематичного учіння, стає членом шкільного і класного колективів. Змінюються стосунки з дорослими, головним авторитетом виступає вчитель** [7, с.137]. **Діти молодшого шкільного віку, особливо першо- і другокласники, орієнтуються на норми поведінки та цінності вчителя більше, ніж на думки однолітків. Отже, вимагаючи необхідної поведінки від дитини, самим педагогам варто постійно й прискіпливо стежити за своєю поведінкою, бути зразком для дитини.**

Цей віковий період є підґрунтям для формування вмінь і навичок, ідеалів та цінностей, на основі яких ґрунтується весь подальший виховний процес. Тут з'являються можливості для позитивних змін і перетворень в особистісному розвитку дитини. Щоб зміни були справді позитивними, у дітей необхідно формувати ціннісні орієнтації. Тому, починаючи з початкової школи, необхідно створювати умови для розкриття дитиною соціального і загального змісту норм моралі, становлення саморегуляції, що сприяє усвідомленню цінності.

Зміни в психологічному розвитку молодшого школяра, свідчать про значні можливості розвитку дитини даного віку. Протягом цього періоду на якісно новому рівні. Зокрема, зростає **потенціал розвитку дитини як активного суб'єкта, що пізнає навколишній світ і самого себе,** набуває власний досвід діяльності в цьому світі.

Дослідники відзначають, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим для розвитку навчальних мотивів, стійких пізнавальних потреб та інтересів розвитку продуктивних методів і навичок навчальної роботи, здібностей до навчання дослідження індивідуальних особливостей і здібностей розвитку навичок самоконтролю, самоорганізації та саморегуляції розвитку відповідної самооцінки, розвитку критичності до себе та інших засвоєння соціальних норм і правил поведінки морального розвитку розвитку **навичок спілкування з однолітками, встановлення міцних дружніх стосунків.**

Найважливіші новоутворення відбуваються у всіх сферах психічного розвитку: інтелект, особистісні та соціальні відносини трансформуються. Провідна роль навчальної діяльності в цьому процесі не виключає того, що молодші школярі активно беруть участь в інших видах діяльності (гри, праці, спорті, мистецтві тощо), під час **яких удосконалюються нові досягнення дитини. Молодший шкільний вік**

- це період позитивних змін і перетворень. Тому так важливі досягнення окремих дітей у цьому віці. Якщо в цьому віці дитина не відчує радості пізнання, не набуває вміння вчитися, не навчається дружити, вірити у себе, свої вміння та навички, то їй буде набагато складніше у майбутньому, що вимагатиме значних психологічних і фізичних витрат.

Молодший шкільний вік є сенситивним періодом становлення ціннісних орієнтацій особистості. Усвідомлення дитиною цінностей починається в ранньому дитинстві, коли вона пізнає навколишній світ. Формування особистісних якостей відбувається в результаті оволодіння новим соціальним досвідом і засвоєння соціальних цінностей. У цей вік закладаються основи моральності. У молодшому шкільному віці відбувається соціалізація учня та адаптація його до нових умов, засвоєння соціальних норм, правил, цінностей.

У цьому віці більше можливостей для ефективного розвитку ціннісних орієнтацій, оскільки характерними рисами молодшого шкільного віку є підвищена емоційність, більша чутливість до зовнішніх впливів і орієнтація на світ позитивних цінностей, які проявляються у всіх видах життя. Ціннісні орієнтації особистості починають формуватися під впливом дорослих у сім'ї. Система цінностей молодших школярів ще формується під впливом школи, де учень проводить більшу частину часу. Ціннісні орієнтації дитини зароджуються в безпосередньому контакті з дорослими. Дитина відчуває і емоційно переживає це спілкування під час практичної діяльності, порівнює, закріплює і розвиває його з суспільними цінностями [16]. Молодші школярі набувають цінності лише тоді, коли стають активними учасниками процесу формування своєї особистості. У цьому віці розвиток особистості супроводжується певними змінами у формуванні ціннісних орієнтацій, сукупність яких визначає новоутворення даного віку. Сформована в цей період цілісна інтегративна система особистісних ціннісних орієнтацій реалізується в специфічних і неповторних вікових особливостях, які виявляються в потребах, мотивах, поведінці, діяльності інтелектуально-емоційної сфери школярів і складають основу морального виховання [66, с.283].

В структурі ціннісних орієнтацій молодших школярів дослідники в галузі психології виділяють наступні компоненти:

1) когнітивний;

2) емоційно-моральний складник;

3) процесуально-операційний складник.

Важливими новоутвореннями пізнавальної сфери дитини молодшого шкільного віку є розвиток теоретичного мислення, здатності до навчання та рефлексії. На думку психологів, головним новоутворенням дитини цього віку є перехід від зовнішнього мовлення до внутрішнього. Мовлення стає інструментом не лише спілкування, а й мислення. Розвиток мисленнєвих процесів і логіки в дитячому колективі відбувається в результаті соціалізації мовлення: спочатку у формі дискусії з'являються вищі функції мислення в колективному житті дітей. У поведінці дитини поступово розвивається мислення [15; 54].

Мислення передреє дії, тому що діти вступають у стадію конкретних операцій у віці 7 років. Діти спочатку виконують розумові операції, а потім відтворюють їх у реальних діях. Важливою формою молодшого шкільного віку є «внутрішній план дій». Молодший школяр стає здатним планувати діяльність, коригувати її результати та прогнозувати наслідки своєї діяльності.

У дітей молодшого шкільного віку спостерігається зниження егоцентризму, але вони ще не можуть регулювати власні процеси мислення. При оцінці поведінки однолітків домінує власна позиція, а також власні інтереси та цінності.

У дітей 6-7 років виділяються особистісні цінності, відбувається їх емоційний розвиток, який закріплюється в діяльності, поведінці та міжособистісних стосунках. У шестирічок дистанція соціальної прихильності проявляється вже під час оцінки норм поведінки дітей і дорослих. У них формується певна соціальна орієнтація, здатність на належному рівні розуміти й аналізувати соціальні проблеми та відносини. Шестирічна дитина починає розуміти важливість суспільно значущих речей. Саме тоді формується певне розуміння й оцінка суспільних явищ, орієнтація на оціночне ставлення дорослого крізь призму конкретної діяльності.

Зважаючи на всі індивідуальні та мінливі особливості процесу формування ціннісних орієнтацій, найбільша динаміка характерна для дітей молодшого шкільного віку. Водночас у період розвитку дітей у віці від шести до семи років відбувається зростання і розвиток ціннісних орієнтацій, найважливіших компонентів правильно мотивованого самовираження. Загалом шестирічні діти усвідомлюють соціальні очікування та орієнтуються на хорошу поведінку та добрі вчинки. Проте в цей період дитина ще не сприймає норми поведінки як соціальну необхідність і не усвідомлює їх соціальної значущості.

Значні зміни ціннісних орієнтацій дітей відбуваються наприкінці молодшого шкільного віку. У цей час зростає і все більше ускладнюється роль ціннісних орієнтацій дитини з урахуванням закономірностей її індивідуального розвитку. Проте, на відміну від шостого року, немає чітко визначеної зміни норм поведінки дітей. Крім того, у дитини активно формується потреба подолати чисту дитячість і опанувати новий спосіб життя [16, с.88-89].

Дослідник Дікхейс підкреслює, що в 10 років у дитини відбувається якісний стрибок у ціннісних орієнтаціях, як у системі взаємин, у відносинах з оточуючими, так і в спільній праці, і в ціннісних орієнтаціях та оцінках різного типу. Під час предметно-практичної та навчальної діяльності шести-дев'ятирічних дітей не тільки зміцнюються компоненти раніше сформованої ціннісної орієнтації, а й ускладнюється форма спілкування, ціннісна орієнтація принципово змінюється. Отже формується дитина, яка активно дотримується соціальних норм і на новому рівні оцінює суспільно корисні речі [6].

Наприкінці молодшого шкільного віку ціннісні орієнтації дітей починають складатися в більш широкую, складнішу і стійку систему, яка визначає розвиток їхньої активної життєвої позиції. Це обумовлено тим, що ступінь розвитку соціальної активності дітей пов'язаний з певним рівнем розвитку їх свідомості і самосвідомості.

Ціннісні орієнтації формуються в результаті соціалізації особистості, в результаті проникнення соціальної інформації в психологічний світ особистості. Спочатку індивід пізнає досвід попередніх поколінь і приймає суспільно прийнятні моделі поведінки, засновані на соціокультурних цінностях, а вже потім отримує життєвий досвід, який допомагає індивіду адаптуватися до мікросередовища.

Тому не випадково ціннісні орієнтації особистості інтегровані в систему соціальних норм, сприяють самовизначенню та реалізації компетенцій, забезпечують гармонію внутрішнього світу особистості. Все це вчені пояснюють так: структура ціннісних орієнтацій має дві складові - когнітивну та емоційну. Перший компонент включає процес прийняття соціальних цінностей, а другий - досвід ставлення особистості до цінностей.

Процес становлення ціннісних орієнтацій включає низку етапів (див.рис.1.2.1):

Рис.1.2.1 Етапи становлення ціннісних орієнтацій

Сформована в молодшому шкільному віці цілісна інтегративна система ціннісних орієнтацій та їх змістово-структурних компонентів реалізується на наступному етапі вікового розвитку в специфічних і неповторних вікових особливостях, які в конкретних моральних потребах, мотивах, в інтелектуально-емоційній сфері, формують основу поведінки і діяльності молодших школярів для організації їх подальшого морально-духовного виховання [66].

Отже, у молодшому шкільному віці **не тільки зберігається, але й посилюється** тенденція до вироблення та інтеграції нових вимог, життєвих правил і норм, що визначаються ціннісними орієнтаціями та первинними формами поведінки. Проте для молодшого школяра ще характерне несамостійне моральне **мислення, наслідування і навіювання, формальне засвоєння моральних норм і правил**, авторитарна моральна регуляція, висока регламентація поведінки і діяльності.

Відповідно до традиційного **розуміння вікових особливостей дітей цього віку, більшість педагогів адаптують зміст і форми педагогічної роботи до рівня їхнього розумового розвитку. Це гальмує формування та інтеграцію духовних цінностей, загострює протиріччя, створює передумови для майбутньої кризи підліткового віку. Учитель повинен піклуватися, направляти і** формувати ті позитивні риси особистості, які ще зароджуються, але від яких залежить майбутнє.

1.3) Характеристика системи цінностей здобувачів початкової освіти в контексті Нової української школи

Відповідно до концептуальних положень Нової української школи система цінностей для здобувачів початкової освіти формується завдяки особистісно-орієнтованому, компетентнісному та діяльнісному підходам. НУШ зорієнтована на освітній простір, який сприяє вихованню етичних, соціальних і демократичних цінностей, таких як повага, взаємодія, відповідальність і свобода. Завдання початкової школи - допомогти дітям усвідомити ці цінності та втілювати їх у повсякденні дії і подальші життєві рішення, оскільки це є основою успішної соціальної інтеграції та гармонійного життя.

Ключові компетентності в межах НУШ передбачають розвиток критичного мислення, комунікативних навичок та екологічної відповідальності. Важливим є також формування позитивного ставлення до культурного розмаїття, громадянської свідомості та поваги до природи, що сприяє вихованню свідомих громадян та особистої відповідальності учнів.

Крім цього, згідно з дослідженнями, формування цінностей у початковій школі України часто поєднується з підготовкою до подальшого навчання, стимулюючи дітей до засвоєння цінностей через активну участь у іграх, творчості та інших діяльностях, що робить цей процес природним і невимушеним для учнів цього віку.

Видатний педагог В.О. Сухомлинський вважав, що ціннісна орієнтація молодших школярів - це « **суккупність цілей, переконань, уявлень, суджень і вчинків, які підпорядковані певним цінностям і визначають поведінку дитини в навколишньому світі** » [65].

Ключовими аспектами, які визначають зміст **формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів** є повага Конституції та законів Української держави, дотримання правових норм та наявність високої правосвідомості, **високий рівень володіння державною мовою, бажання завжди дбати про піднесення її престижу та функціонування в усіх сферах суспільного та повсякденного життя** розвинена патріотична самосвідомість, громадянська **відповідальність та мужність, сприяння суспільній ініціативності та активності, готовність до праці на користь Батьківщини та її захисту**, виявлення дисциплінованості, працьовитості, творчості, піклування, моральної чистоти, відповідальності, гуманності та високої культури спілкування, повага батьків, роду, традицій, історії свого народу і усвідомлення своєї незалежності [31, с. 137-138].

У програмі «**Нова українська школа у поступі до цінностей**» (2018-2022) визначені основні **принципи виховання духовно-моральних цінностей** здобувачів освіти. Серед них:

1. гуманістичний принцип, який визнає людину найвищою цінністю;
 2. альтруїстичний принцип, що сприяє розвитку безкорисливої любові й турботи про інших;
 3. принцип безперервності, який підкреслює важливість постійного виховного процесу;
 4. принцип цілісності, який передбачає взаємодію всіх учасників освітнього процесу;
 5. принцип наступності, який спрямований на передачу гуманістичних цінностей між поколіннями;
 6. культуровідповідність, яка забезпечує формування цінностей згідно з культурними особливостями суспільства;
 7. природовідповідність, що враховує індивідуальні риси й соціальне оточення дитини;
 8. принцип педагогічної компетентності для ефективного застосування різних педагогічних методів;
 9. принцип стимулювання, який підтримує віру в здібності дитини та заохочує її;
 10. принцип життєвої творчості, спрямований на виховання відповідальної особистості, здатної приймати рішення;
 11. принцип оздоровчої спрямованості, що акцентує увагу на збереженні здоров'я;
 12. принцип соціально-педагогічного партнерства, який передбачає співпрацю з соціальними інститутами та підтримку вразливих груп населення [48, с. 8].
- Також визначено **базові духовно-моральні цінності, а саме: любов, повага, справедливість, гідність, відповідальність, совість, свобода, толерантність, рівноправ'я, ініціативність** [там само].

Сучасні освітні реформи визначили цінності Нової української школи, що базуються на принципах педагогіки партнерства, позитивної психології та філософії дитиноцентризму. Вони враховують індивідуальний досвід кожної дитини, сприяють її всебічному розвитку, підтримують психологічне здоров'я та радість у процесі пізнання, надають можливості для самореалізації кожного учасника освітнього процесу. Уважаємо за необхідне в межах нашого дослідження розкрити зміст і структуру ціннісних орієнтацій учнів початкової школи. Структурно-функціональна характеристика ціннісних орієнтацій учнів молодшого шкільного віку базується на розумінні цінностей як багатовимірного явища зі складною ієрархією, що демонструє рівень психологічного розвитку дитини. У цінностях поєднуються когнітивний та емоційний складники, які включають знання та оцінювання. Ці складові мають протилежні логічні характеристики. Під ціннісними орієнтаціями розуміємо закріплені у свідомості особистості надзвичайно значущі смислові утворення, засновані на визнанні особистості як безумовної цінності, ідеях справедливості, людяності, усвідомленні відповідальності. Вони виявляються в гідних діях і вчинках, метою яких є гармонізація відносин між суспільством і особистістю. Виходячи з цього **визначення, можна виділити основні ціннісні орієнтації, характерні для молодших школярів, а саме: відповідальність, людяність, чесність, гідність і справедливість.**

Ціннісні орієнтації молодших школярів охоплюють цінності, переконання та орієнтації, **які визначають їхнє ставлення до навколишнього світу та власної особистості, а також стосунки з іншими людьми. Основні компоненти** ціннісної орієнтації учнів загальноосвітньої школи можна охарактеризувати так:

Моральні (загальнолюдські) цінності: це життя, мир, свобода справедливості, гідність, чесність, відповідальність, доброта, толерантність та інші етичні принципи.

Справедливість передбачає збалансоване співвідношення між цінностями та благами, їхній справедливий розподіл серед людей, а також належний порядок суспільного життя, який відповідає уявленням про людську природу та її невід'ємні права [68, с. 52]. Важливими характеристиками **справедливості** дослідниця М. Федорова називає **рівність між людьми, недопущення насильства і порушення прав іншої людини, вимога визнавати за іншою людиною ті права і свободи, які визнаєш за собою** [70, с. 57]. Цінності справедливості й людяності виявляються через взаємодію з такими цінностями, як правдивість, помірність, толерантність, миролюбність, безкорисливість, повага

до людини, чуйність, відданість, милосердя, дружелюбність тощо. Варто зазначити, що реалізація цінностей справедливості і людяності неможлива без сформованості відповідальності.

У тлумачних словниках «чесність» визначається як узгодженість слів і вчинків із реальним станом речей, що проявляється у відкритості думок, почуттів та намірів перед іншими людьми. У практичному втіленні чесність пов'язана зі щирістю, прямою, відданістю та сумлінністю особистості.

Гідність є інтегральною цінністю, що спонукає до моральних вчинків, відображаючи моральне ставлення особистості до інших, до навколишнього світу та до самої себе. Дослідник ІДБеха трактує гідність як «усвідомлення і переживання особистістю своєї сутності через сукупність морально-духовних якостей, що викликають повагу в оточуючих». Тому ключовою ознакою гідності є поважне ставлення до об'єкта гідності з боку її суб'єкта. Цінність гідності передбачає незалежність, наявність власної думки, самостійність і свободу вибору [70, с.58].

Патріотичні (національні) цінності: усвідомлення значення Батьківщини та гордості за неї, повага до людей, їхніх традицій та готовність сприяти розвитку своєї країни. Патріотичні погляди сучасних дітей формуються на основі розуміння подій і явищ, що відбуваються щодня. Усвідомлення важливості миру, засудження насильства війни, виховання любові до Батьківщини та поваги до національних героїв є основою патріотичної свідомості. Одне з головних завдань Нової української школи - виховати покоління патріотів, які володіють українською мовою, люблять свою країну, турбуються про її майбутнє, мають активну національну позицію, діють згідно з моральними й етичними принципами, розуміють свій громадянський обов'язок та здатні приймати важливі рішення [20, с.58].

Громадянські цінності: верховенство права, громадянська позиція, суверенітет особистості, солідарність, демократія, прагнення активно долучатися до життя суспільства, турбота про загальне благо та повага до правил співіснування.

У науковій статті ТЦуркан та УПопової узагальнено погляди вчених, щодо визначення поняття «громадянська добродіяльність» як свідому позицію людини, яка проявляється через сформованість громадянських чеснот особистості, готовності до розв'язання соціальних задач і активної участі в житті громади, суспільства на засадах культуровідповідності, гуманності, толерантності [75, с.200]. Ключовим аспектом виховання громадянської добродіяльності є розвиток у школярів важливих для українського суспільства цінностей, таких як: патріотизм, соціальна справедливість, пріоритет духовного над матеріальним, любов до природи, людяність, працьовитість, взаємоповага. Важливо також допомогти дитині усвідомити своє власне «Я», зміцнити віру у власні здібності, таланти й можливості. Виховання спрямоване на формування гуманної, творчої, соціально активної особистості, яка бережливо ставиться до природи, матеріальних речей, себе та оточуючих, і розуміє цінність життя як найвищу цінність.

Освітні цінності: розуміння значення освіти, бажання пізнавати світ, шанобливе ставлення до вчителів і власного навчального процесу. Освіта є ключовою цінністю для суспільства, особливо в умовах інформаційної ери, що характеризується зростанням обсягів інформації та швидким оновленням знань. Це створює необхідність у постійному навчанні протягом усього життя, щоб успішно адаптуватися до змін та вимог сучасного світу. У визначенні ОСавченко «навчальна діяльність - діяльність, яка складається з потреб і мотивів, мети й умов їх досягнення, дій і операцій з певним предметним змістом» [60]. Молодий шкільний вік і є періодом найбільш інтенсивного формування навчальної діяльності. В дитячій психології провідна діяльність розглядається як така, в процесі якої відбувається формування основних психічних процесів і характерних властивостей особистості даного вікового періоду [34]. Саме навчальна діяльність є ядром формування ключової компетентності НУШ - «уміння вчитися напродовж життя». Прагнення до знань, цінність свідомого пізнання, мотивація є ключовими освітніми цінностями для учня початкової школи.

Сімейні (родинні) цінності: повага до батьків, збереження сімейних традицій та підтримка між членами родини. Вони є ключовим джерелом формування особистості дитини через збереження родинних традицій і звичаїв, виховання любові до рідного краю та України. Разом із усвідомленням національної ідентичності у молодого покоління актуальною є також потреба родинної ідентичності, адже саме в сім'ї закладаються основи справжнього патріотизму. Доведено, що в дітей молодшого шкільного віку інтерес до сімейних традицій, до історії своєї родини виявляється найбільшою мірою, оскільки в цьому віці інтенсифікується процес родинної ідентифікації: дитина не лише відчуває, а вже починає усвідомлювати свою належність до родини та власне місце в системі родинних стосунків [71].

Екологічні цінності: усвідомлення важливості захисту довкілля та збереження природних ресурсів. Зокрема, що цінності є необхідною передумовою розуміння сутності природи, переосмислення власної поведінки в межах гуманістично спрямованих орієнтирів щодо природи. Відтак, ціннісне ставлення індивіда до природи важливий компонент екологічної культури особистості. Початкова школа це місце де формується екологічна культура, екологічне мислення і де засвоюються екологічні знання.

Свідоме та уважне ставлення людини до природи можливе лише за наявності екологічної культури, широких екологічних знань, які формуються з дитинства. Знання екологічних стандартів, природних закономірностей розвитку, таємничого світу тварин і рослин, особливостей їхньої поведінки, проблем, які виникають у житті, дають кожному можливість відчутти особисту відповідальність за майбутнє природи. Метою екологічної культури та освіти є розвиток системи наукових знань, поглядів і переконань, які закладають основи відповідального ставлення до природного середовища [4].

Варто зауважити, що в межах проведення всеукраїнського експерименту з реалізації Програми «Нова українська школа у поступі до цінностей», який проходив на базі закладів загальної середньої освіти дев'яти областей, у т.ч. Кіровоградська область, було розроблено та експериментально апробовані моделі та методика виховних систем закладів ЗСО з урахуванням засад Програми, регіональних особливостей розташування закладу освіти, індивідуальних можливостей здобувачів освіти та інших соціальних викликів. Було відібрано діагностичний інструментарій оцінювання ціннісних компонентів особистості, а саме: методики ІДБеха (Вивчення совісності; Соціальна сміливість), діагностична методика «Ціннісні орієнтації Рокича», методика ШШварца. Були проведені бесіди, спостереження, проаналізовано щоденники самоспостережень, проведені тести «Ваш характер» (за ГЮАйзенком), «Чи поважаєте ви себе», «Ваша самооцінка», «Чи впевнені ви в собі»; методики «Що таке добре, а що таке погано?», «Закінчи речення», «Вибір» тощо. За результатами проведених діагностичних методик було визначено особистісні цінності, які зустрічалися у більшості опитаних учасників експерименту, а саме: чесність, справедливість, доброта, здоров'я, любов, повага, відповідальність. Так, у межах цього експерименту визначено найважливіші цінності українського суспільства, які можна об'єднати в групи: загальнолюдські, духовні, особистісні, національні, громадянські, екологічні.

Погоджуємося з думкою науковців про те, що для вивчення ціннісних орієнтирів молодших школярів доцільно застосовувати такі методи, як: спостереження, аналіз поведінки в різних ситуаціях, а також опитування у вигляді тестів та анкет. Наприклад, метод «Експрес-діагностика сфери ціннісних орієнтацій» передбачає створення специфічного переліку цінностей, що дозволяє визначити рівень розвитку моральних і соціальних якостей дитини, таких як справедливість, відповідальність і доброта. Так, спеціалісти Інституту психології ім.ГГСЖКостюка під час укладання даної діагностики визначили основний зміст провідних ціннісних орієнтацій дітей за двома групами цінностей: цінностей-блага і цінностей-регламенти. Вони охоплюють такі сфери буття, як: «Я», «Інші Люди» та «Навколишній світ природи, техніки, мистецтва». До цінностей-благ належать такі запропоновані дітям категорії: «родина», «щастя», «здоров'я», «дружба», «краса природи», «краса мистецтва», «краса

техніки», «зовнішня краса», «творчість», «гроші». Цінності-регламенти включають: «співпереживання», «самостійність», «допитливість», «цілеспрямованість», «впевненість», «сміливість», «наполегливість». Для аналізу цих цінностей дітям надавали сюжетні чорно-білі ілюстрації, де відображалися ситуації чи предмети, які символізували відповідні цінності та були близькими до їхнього життєвого досвіду. Зауважимо, що визначені сфери буття були зорієнтовані на дітей старшого дошкільного віку. Оскільки першокласники - це діти 6-7 років, то вважаємо, що дана методика дослідження може бути цілком використана для дослідження рівня розвитку ціннісних орієнтацій учнів 1-2 класів НУШ.

Такі методики часто допомагають оцінити, як цінності проявляються у поведінці учнів під час занять та в позашкільній діяльності. До того ж, заклади освіти можуть впроваджувати інтерактивні методи, що допомагають дитині засвоювати цінності через ігри, спілкування і творчі заняття, що робить цей процес природним. Постійне спостереження за поведінкою у навчальному та ігровому середовищі є дієвим інструментом для оцінки здатності дитини співпереживати, працювати в команді, проявляти повагу до інших і приймати відповідальні рішення.

Отже, система відносин сучасного суспільства призводить до зміни цінностей як у дорослих, так і дітей. У зв'язку з цим актуальним видається дослідження сфери цінностей сучасних дітей. Найбільш інтенсивно формування цінностей починається у початковій школі. Значення цього вікового періоду важко переоцінити, оскільки саме в цей час закладаються духовно-моральні основи особистості, знання, уміння, засвоюються норми поведінки, цінності, усвідомлюються відносини між дитиною та навколишнім світом, формуються мотиви поведінки.

Висновки до Розділу 1

Отже, **сучасні освітні реформи визначили основні цінності Нової української школи, що ґрунтуються на принципах партнерської педагогіки, позитивної психології та філософії дитиноцентризму. Вони враховують унікальний досвід кожної дитини, сприяють її всебічному розвитку, підтримують психологічне здоров'я, радості пізнання та забезпечують можливості для самореалізації всіх учасників освітнього процесу.** Чинні програми для початкової школи, зокрема «Нова українська школа у поступі до цінностей», є фундаментом для створення сучасного освітнього простору з ціннісним підходом. Педагогам необхідно враховувати сучасні виклики виховання, його основні принципи та базові моральні цінності. Важливою умовою організації наскрізного виховного процесу є врахування вікових особливостей учнів, що дозволяє визначити пріоритети у вихованні дитини, розвиваючи компетентності, необхідні для її майбутнього успіху.

У молодшому шкільному віці особистісний розвиток супроводжується змінами у формуванні ціннісних орієнтацій, що визначають новоутворення цього вікового періоду. Сформована в цей час система ціннісних орієнтацій відображається в специфічних вікових особливостях, які виявляються в потребах, мотивах, поведінці, інтелектуально-емоційній сфері школярів і стають основою для морального виховання. Цінності поєднують когнітивні та емоційні компоненти, які включають знання та оцінку. Ціннісні орієнтації - це значущі смислові установки, що базуються на визнанні особистості як безумовної цінності, ідеях справедливості, людяності та відповідальності. Вони проявляються у гідних вчинках, спрямованих на гармонізацію відносин між суспільством і особистістю. До основних ціннісних орієнтацій молодших школярів належать відповідальність, людяність, чесність, гідність і справедливість. Система цінностей учня початкових класів, до якої входять моральні, патріотичні, громадянські, освітні, сімейні та екологічні цінності, формується за умови наскрізного виховного процесу.

Розділ 2. шляхи формування системи цінностей молодших школярів

2.1 Наскрізний процес виховання, який формує цінності

Концепцією НУШ визначена триєдина модель випускника, що сприймається у якості центральної мети виховної роботи (див. рис 2.1.1):

Рис 2.1.1 Модель випускника закладу загальної середньої освіти

Відповідно до визначеної мети виховної діяльності, сформульовано організаційні принципи, які забезпечують ефективне впровадження та досягнення реалізації тривимірної моделі випускника школи [32] (див. рис 2.1.2)

Рис 2.1.2 Організаційні принципи виховної роботи в НУШ

Наскрізний процес є складником формули Нової української школи, який забезпечує формування гідності, чесності, турботи, поваги до себе та до інших, шанобливого ставлення до мови, культури, а також патріотизму. Ці цінності створюють підґрунтя для щасливого життя та успішної соціалізації в суспільстві. **Організований в школі виховний процес, спрямований на формування ціннісних орієнтацій школярів, розуміється нами як цілеспрямована діяльність вчителя, яка має системний і тривалий характер і не допускає авторитарності.** Особистий приклад учителя відіграє ключову роль у виховному процесі НУШ. Виховний вплив буде ефективним лише за умови, що основна ідея уроку чи виховного заходу підкріплюється реальними вчинками вчителя, або, щонайменше, його дії не суперечать висловленим словам. Наприклад, якщо під час уроку педагог наголошує на важливості дотримання правил дорожнього руху, а після уроку сам їх порушує, це може викликати у дітей когнітивний дисонанс, що призведе до протилежного виховного результату. Учитель повинен бути прикладом для учнів завжди - не лише під час уроків, а й на перервах і в позаурочній діяльності.

Виховний простір є невід'ємною складовою освітнього середовища, яке має забезпечувати всеосяжний виховний вплив. Перебуваючи в закладі освіти, учні повинні постійно зазнавати опосередкованого впливу, спрямованого на формування патріотичних почуттів, мотивацію та створення умов для розвитку їхніх творчих здібностей. У цьому процесі виховний вплив повинні здійснювати навіть навколишні елементи середовища - стіни, підлога та інші поверхні. Виховний простір Нової української школи має бути динамічним, тематично насиченим, змістовним та мотивуючим, із здатністю впливати на особистість дитини опосередковано. Він не повинен обмежуватися межами класних кімнат - дитина має занурюватися в це середовище вже з першого кроку на території закладу освіти, особливо після перетину його порогу. Тому важливо приділяти увагу оформленню як зовнішнього простору, так і внутрішнього інтер'єру всіх приміщень. Варто створювати окремі рекреаційні зони з вільним доступом для дітей, забезпечуючи їх інтерактивними засобами дозвілля з освітнім наповненням [32].

Школа - це життєвий простір для учнів. Виховний процес організований спільно з учнями, де кожен учасник прагне до успіхів у навчанні, самоорганізований і долучений до будь-якої колективної справи, де створюються умови для задоволення індивідуальних потреб кожного учня є успішним і перспективним. Цей процес має бути безперервним і реалізовуватися в усіх можливих формах життєдіяльності молодших школярів: навчанні, позакласній та позашкільній діяльності, дозвіллевій діяльності та сім'ї. Роль педагога у сучасному освітньому процесі включає не лише позицію наставника, учителя, а й такого дорослого, який дає зразок реалізації власних творчих, пізнавальних, соціальних та фізичних потреб у дозвіллі. Пріоритетним постає сформованість в дорослого уміння мотивувати дітей до наповнення вільного від навчання часу цікавими розвагами, вибором таких видів діяльності, що приносять не лише користь, а й насолоду дитячому розуму, формують допитливість, наповнюють здоровими емоціями, розвантажують психіку учасників освітнього процесу [3]. Наскрізний виховний процес передбачає:

1) Виховання здійснюється через наскрізний досвід.

2) НУШ - модель **поваги до прав людини, демократії, підтримки добрих ідей.**

3) **У формуванні виховного середовища бере** участь увесь колектив школи.

4) Атмосфера **довіри, доброзичливості, взаємодопомоги і взаємопідтримки при виникненні труднощів у навчанні та повсякденному житті.**

5) **Ключовим виховним елементом є приклад учителя, який має зацікавити дитину.**

Класні та виховні години, які часто торкаються тем **дисципліни або учнівських провін, збори, позакласні бесіди, під час яких діти нерідко нудьгують, різноманітні тематичні свята та акції, ініційовані дорослими, а не** учнями, примусова участь у художній самодіяльності - багато таких заходів організуються не лише школою, але й є обов'язковими для всіх закладів освіти, з подальшим наданням звітів про їхнє виконання. Що в результаті не виконує і не сприяє досягненню поставлених цілей наскрізного виховного процесу, який формує цінності.

Все більше вчителів та свідомих батьків схиляються до підтримки західної моделі: школа має бути для навчання, а виховання - це завдання родини. У багатьох країнах є як світські, так і релігійні школи, де акцент робиться на вихованні, і батьки можуть обирати для дітей такий заклад, чітко розуміючи, які цінності там будуть передаватися. Противники виховної роботи стверджують, що навіть слово «вчитель» походить від «вчити», а вихованням має займатися вихователь у дитсадку. Якщо виховання зводиться до повчальних бесід, то, можливо, сучасним дітям такі підходи не потрібні. Однак, чи може школа, де діти проводять стільки часу, взагалі не виховувати? Адже особистість учителів, атмосфера навчального закладу, однокласники - все це має виховний потенціал. До того ж роки навчання припадають на період, коли дитина свідомо формує власні цінності, тому їй необхідна підтримка у визначенні своїх переконань. Навіть, у разі правильно організованих виховних заходів вихованими моментами можуть стати і байдужість, і звична агресія в класі, і випадки цькування. В умовах військової агресії варто залучати різні види діяльності у поєднанні з мистецтвом для формування системи цінностей [1].

В Концепції НУШ визначено п'ять принципів виховання «по-новому». Розглянемо їх сутність [35].

1) Концепція НУШ передбачає виховання на основі загальнолюдських цінностей і патріотизму. Дітей мають навчати відповідальності, повазі до гідності, прав, свобод та законних інтересів людини, екологічній культурі, доброті, милосердю, толерантності, терпимості та шанобливому ставленню до сім'ї. Дехто вважає це надто абстрактним, але це може бути наслідком звички до високих фраз. Насправді ж рівень свободи, довіри та безпеки у школі можна оцінити через опитування, тестування та інші методи, орієнтуючись на результат, а не процес. Створення атмосфери свободи й безпеки підходить сучасним активним і незалежним дітям, дозволяючи їм вільно проявляти творчі здібності.

2) Виховну програму слід формувати разом із батьками, а різні тематичні заходи краще організовувати на основі дитячих ініціатив та ідей.

3) Виховання цінностей гуманізму ефективніше через реальні дії. Це відповідає підходу НУШ: менше слів - більше дій. Конкретна допомога людині важливіша для дитини, ніж просто слова.

4) Дисциплінарні покарання, публічна критика за участю однокласників у НУШ не прийнятні. Навіть обговорення оцінок тепер відбувається індивідуально з учнем і його батьками.

5) Виховання в школі не повинне бути «каральним» - замість «не можна» має бути «так буде ефективно». **Завдання школи - вказувати та аналізувати ціннісні орієнтири, показувати, як вчинки та цінності впливають на інших та на** життя людини, **а також створювати психологічно комфортну атмосферу.** Тоді новий освітній простір окреслюватиме не **лише сучасний дизайн класів та обладнання, а й середовище, що виховує успішну та щасливу людину.**

Відповідно до Концепції НУШ, виховання має інтегруватися в освітній процес і відбуватися під час навчання, а не лише на спеціальних виховних годинах. Формула НУШ передбачає наскрізний виховний процес, спрямований на формування цінностей. Зокрема, в Концепції зазначено поняття «освіта» та «**освітній процес**» **у сучасному розумінні, охоплює навчання, виховання і розвиток. Виховний процес** стає невіддільною частиною освітнього процесу й зорієнтований на загальнолюдські цінності; виховання не обмежується окремими «уроками моралі», а розвиток сильних якостей і чеснот проходить через весь навчальний процес.

Таким чином, Концепція НУШ змінила підходи до виховання: виховні години замінилися наскрізним процесом у навчанні [35]. Згідно із Законом України «Про **повну загальну середню освіту**» (стаття 15), виховний процес є невід'ємною частиною освітнього процесу в закладах освіти та повинен базуватися на загальнолюдських цінностях, культурних надбаннях українського народу, принципах громадянського суспільства, верховенстві права, повазі до прав і свобод людини тощо. **Сфери виховної роботи, які мають бути охоплені: духовно-моральне виховання, громадянське виховання, військово-патріотичне виховання та екологічне виховання** [28].

Також, у МОН зазначають, що **соціокультурна ситуація, питання цілісності й державності України, військові загрози, необхідність консолідації суспільства та реформа системи освіти роблять актуальним підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища.** Зокрема, у методичних рекомендаціях **щодо організації виховного процесу в закладах освіти** зазначається про те, що досягнення мети освіти має базуватися на таких ціннісних орієнтирах: визнання унікальності та таланту **кожної людини, заборона дискримінації у будь-яких формах, розвиток вільної особистості через підтримку самостійності, підприємливості, ініціативності, формування критичного мислення та впевненості у власних силах, пропагування здорового способу життя, створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку дитини, забезпечення добробуту й безпеки через атмосферу довіри, взаємоповаги та підтримки в освітньому середовищі; школа повинна бути безпечним простором, де запобігають насильству й булінгу (цькуванню) та надають необхідну допомогу; утвердження гідності та доброчесності, зокрема академічної, через виховання чесності, відваги, наполегливості, милосердя, доброти, справедливості, поваги до прав людини; розвиток любові до рідного краю, української культури, дбайливого ставлення до природи; формування активної громадянської позиції, відповідального ставлення до Української держави, історії українського народу та державної мови [27].**

Виховання в школі має бути наскрізною складовою, а завданням **закладу є виховувати дітей через спілкування, дотримання норм поведінки, культуру доброзичливості, толерантність, запобігання булінгу тощо.** Оскільки виховання є наскрізною лінією роботи школи, і його неможливо та **не потрібно відокремлювати від загальної стратегії розвитку закладу.** Щоб забезпечувати такий виховний процес, варто **створити в школі атмосферу відкритості, свободи, довіри та безпеки. Кожен педагог** має усвідомлювати свою відповідальність і виховувати належним чином: запобігати **проявам расизму та шовінізму, не допускати приниження гідності інших, підтримувати цінності демократії, толерантності, прав людини, верховенства права, а також територіальної цілісності та єдності України.** Виховувати краще через власний приклад, діями, а не лише словами. **Краще один раз взяти участь у волонтерській акції, ніж** багаторазово говорити про її важливість. Виховання також не слід прирівнювати до «**покарання**». **Підвищений тон чи критика перед класом не є виховними методами.** **Справжнє виховання - це насамперед рівноправні стосунки між вчителем і учнем, засновані на взаємній повазі та партнерстві.** У сучасній школі змінилися підходи до проведення виховних годин, які зараз називаються «години спілкування». Це форма виховної роботи, під час якої здобувачі освіти **не просто сидять за партами й слухають розповідь вчителя, а беруть активну участь у дискусіях та спільних**

заходах із однокласниками. **Важливо бачити учнів як цілісних особистостей, зі своєю думкою, плюсами та мінусами, які також є й у дорослих. До кожної дитини має бути свій підхід.**

Система тьюторського супроводу передбачає, що окремі вчителі-тьютори підтримують учнів у процесі самостійного навчання, проводять з ними рефлексійні бесіди, тренінги з розвитку цінностей, формування цілей та мотивації, **а також забезпечують ефективний зворотний зв'язок між учнями, вчителями та батьками**. **Перед початком навчального семестру тьютори розробляють тематичний план виховної роботи.**

Основна увага в ньому приділяється розвитку метанавичок, таких як саморефлексія, **емоційна стійкість, самоусвідомлення, а також м'яких навичок (soft skills) - критичного мислення**, креативності, лідерських якостей та вміння працювати в команді. Тобто, фокус спрямований не тільки на академічні досягнення, а й на формування навичок, які сприятимуть адаптації в дорослому житті та взаємодії з іншими людьми. Під час складання плану тьютори можуть обирати актуальні теми для кожного класу, враховуючи запити учнів. Для цього вони часто проводять опитування серед дітей, з'ясовуючи, що їх цікавить і які питання вони хочуть обговорити. Важливо враховувати потреби учнів, щоб зустрічі були цікавими для обох сторін, а не тільки для тьюторів.

Тьюторські години є важливим форматом взаємодії, що може проходити як у групах, так і індивідуально. Під час індивідуальних занять тьютор працює з кожною дитиною окремо в спеціальному кабінеті, тоді як інші учні в цей час рефлексують у своїх щоденниках, записуючи думки, пропозиції та питання, які пізніше можуть стати темою для обговорення. Тьюторські години можуть бути обов'язкові та проводитися щотижня у кожному класі. Вчителі тут не виконують роль вихователів, оскільки підходи до виховання в сім'ях різняться. Тому, фокус варто зміщувати з виховання на підтримку, наставництво та допомогу. Метою таких занять має стати не стільки виховання, скільки підтримка інтересів учнів і розвиток їхньої особистості.

Головна мета цих годин - розкриття особистісного потенціалу учнів через групову та індивідуальну взаємодію, а не повчання чи створення обмежень. Формат тьюторських годин може варіюватися, включаючи:

1. відповіді на запитання,
2. дискусійні панелі,
3. тренінги з самопрезентації,
4. групову роботу,
5. елементи гейміфікації.

Тематика занять охоплює:

1. підтримку ментального здоров'я,
2. профорієнтацію,
3. розважальні теми (світ кіно/мультфільмів, домашні улюбленці) для об'єднання учнів за інтересами,
4. блоки для розвитку світогляду, інтегруючи міжпредметні зв'язки.

Учні можуть, наприклад, створювати вебквести, уявляти себе журналістами або тітокерами, популяризуючи певну тему, або брати участь у групових марафонах, під час яких створюють власні казки. Теми тьютори можуть коригувати впродовж року. Якщо учні не готові брати участь в інтерактивах чи відповідати на складні питання, тьюторську годину проводять у форматі простої бесіди.

Основні вимоги до формування освітньо-виховного середовища визначені в **Програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України»** [47] включаючи:

1. психологізацію, що передбачає врахування комплексного впливу всіх зовнішніх і внутрішніх чинників на дитину для створення духовно-творчого середовища, яке мінімізує негативні впливи й посилює позитивні;
2. відкритість до соціуму, зокрема взаємодію із сім'єю та громадськістю;
3. залучення учнів до вирішення соціально значущих та особистісних проблем, сприяння досвіду громадянської поведінки;
4. розвиток творчого потенціалу всіх учасників навчально-виховного процесу;
5. стимулювання школярів до самостійного вирішення життєвих завдань в умовах нестабільного суспільства;
6. життєтворчість як можливість для дитини самостійно облаштовувати своє життя, формувати колективні й особистісні взаємини;
7. педагогічну культуру освітян, що передбачає людяність, інтелігентність, толерантність, взаєморозуміння і здатність до співпраці;
8. підтримку і захист дітей у подоланні життєвих труднощів та розвитку, а також забезпечення їхньої особистісної недоторканності й безпеки;
9. самореалізацію всіх учасників освітнього середовища в особистісній, професійній та соціальній сферах.

Результатом створення виховуючого освітнього середовища має стати особистісно орієнтована виховна система навчального закладу, яка балансує між консервативним та прогресивним підходами, виводячи школу на новий рівень розвитку. Такий підхід сприяє розкриттю талантів і потенціалу кожної дитини. Це підкреслює необхідність оновлення підходів до виховної системи, що вимагає повного перегляду й адаптації її змісту відповідно до сучасного життя дітей, яке суттєво відрізняється від попередніх поколінь. Варто зазначити, що цінності мають транслюватися на всіх рівнях (школа - педагогічний колектив - класний керівник - сім'я), як єдина система.

2.2. Педагогічні умови формування системи цінностей у здобувачів початкової освіти в процесі позакласної виховної роботи

Цілі виховного процесу в НУШ **визначаються відповідно до сучасних завдань і перспектив розвитку українського суспільства, сприяють позитивній соціалізації особистості**, враховуючи вікові можливості учнів і особливості організації виховного процесу в освітньому закладі.

Вони **пов'язані з реалізацією прав та обов'язків учасників виховного процесу як активних членів громадянського суспільства**.

Згідно з **Державним стандартом базової та повної загальної середньої освіти, компетентність** у виховному процесі визначено **як готовність і здатність особистості** діяти морально, орієнтуючись на цінності, світогляд, етикет: усвідомлювати важливість **моральної поведінки, розуміти причинно-наслідкові зв'язки власних дій, аргументовано і цивілізовано відстоювати свою позицію, приймати обґрунтовані моральні рішення, проявляти відповідальність, брати на себе обов'язки та протистояти негативним впливам**.

Компетентнісний потенціал забезпечує всебічний розвиток особистості дитини на основі ключових компетентностей (див. Додаток Б).

Сучасна стратегія розвитку закладу початкової освіти спрямована на посилену увагу до особистості учня, розкриття його талантів, розвиток творчих здібностей і **духовності, задоволення інтересів та освітніх потреб, формування морально-ціннісних орієнтацій, громадянської свідомості та патріотизму**. Для досягнення ціннісних орієнтирів, які спрямовують суспільство на розвиток, стимулюють інноваційне мислення та підтримують інтеграційні процеси, необхідно шукати шляхи формування ціннісних уявлень у здобувачів освіти.

У контексті Нової української школи формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів вимагає створення педагогічних умов, які сприяють вирішенню таких аксіологічних завдань: **забезпечення вільного розвитку значущих позитивних ціннісних орієнтацій, поглиблення розуміння ціннісних орієнтацій, встановлення широких зв'язків між ціннісними орієнтаціями та загальною системою цінностей, застосування важливих ціннісних орієнтацій у різних життєвих ситуаціях, самостійне дослідження нових, значущих для учнів цінностей**.

Процес створення педагогічних умов та механізмів для розвитку ціннісних орієнтацій в учнів початкових класів інтегрує практичні, освітні та дослідницькі компоненти. Він спрямований на формування ціннісних позицій, які відповідають загальноприйнятим цінностям, адаптованим до сучасних умов. У дослідженнях О[1]Пуйго педагогічні умови розглядаються як система, що включає певні форми, методи, матеріальні ресурси та реальні чи створені ситуації, спрямовані на досягнення конкретних педагогічних цілей [57]. За науковими підходами В[1]В[1]Стещенко, педагогічні умови є складовою педагогічної системи, яка охоплює можливості освітнього та матеріально-просторового середовища, впливаючи на особистісні та процесуальні аспекти, забезпечуючи ефективність її функціонування та розвитку [63].

Погоджуємося із твердженням дослідників про те, що позакласна робота є дієвим інструментом у формуванні ціннісних орієнтацій у молодших школярів. Позакласна робота відіграє важливу роль у формуванні ціннісного ставлення молодших школярів, оскільки є ефективним засобом виховного процесу. Виховання дітей у багатьох країнах світу досягає найбільшої ефективності, коли воно є природним, враховує особливості дитячої природи, доквілля, базується на народних і національних традиціях, а також спирається на досягнення людино-, суспільствознавчих і вітчизнознавчих наук. Організація позакласної та позанавчальної виховної роботи в школі дослідники визначають як важливий засіб поглиблення духовності учнів, який створює умови для задоволення інтересів, нахилів дітей, сприяє розвитку їх творчих здібностей.

Формування ціннісних орієнтацій у початковій школі за допомогою позакласної роботи буде ефективним за умови дотримання таких педагогічних умов:

1) **Урахування вікових та індивідуальних особливостей** дітей молодшого шкільного віку є важливим для успішного формування моральної свідомості та етичних цінностей у дітей. Молодший шкільний вік характеризується інтенсивним особистісним зростанням, під час якого формуються **самоідентифікація, система цінностей і розуміння свого місця в суспільстві. Вікові особливості дітей впливають на їхню здатність сприймати й усвідомлювати моральні норми та цінності.** Так, учні молодших класів є більш сприйнятливими до зовнішніх впливів і потребують особливого підходу до формування моральної свідомості.

У цей період активно розвиваються **когнітивні функції, зокрема здатність аналізувати, приймати рішення та розуміти абстрактні поняття.**

Формування ціннісних орієнтацій має відповідати цьому рівню розвитку. Щодо індивідуальних особливостей варто зазначити, що кожен учень має свої потреби, інтереси, досвід і здібності, які слід враховувати для адаптації методики виховання, що сприятиме залученню учнів до процесу формування ціннісних орієнтацій.

Врахування індивідуальних особливостей дозволяє підібрати найбільш ефективні методи виховання та створити комфортне середовище, яке зміцнює довіру між учителем і учнем. Це сприяє кращому засвоєнню виховних впливів, оскільки діти почуваються цінними у своїй унікальності.

На думку дослідників О[1]Давидюка та Г[1]Тарасенка, врахування вікових та індивідуальних особливостей формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів включає:

1) **Пріоритет мотивації досягнення.** Для молодших школярів важливий розвиток мотивації до успіху.

2) **Обмежений життєвий досвід.** Педагогам і батькам слід компенсувати його через власний приклад.

3) **Розвиток рефлексії.** Рефлексія допомагає дитині оцінювати власні та чужі дії, сприяючи формуванню ціннісних уявлень.

4) **Операційний розвиток інтелекту.** Діти починають усвідомлювати думки інших і співставляти їх зі своїми, що формує ціннісне ставлення до себе та світу.

Таким чином, у процесі формування ціннісних орієнтацій необхідно враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів. Навчально-виховний процес має відповідати рівню **сприйняття, пам'яті, мислення та мовлення кожного учня, а позакласні заняття повинні бути цікавими, змістовними та пізнавальними для** кожної дитини.

2) **Створення позитивного виховного середовища у початковій школі активно впливає на формування ціннісних орієнтацій.** Цей процес повинен передбачати ефективну співпрацю між учителем, батьками й учнями; забезпечення свободи вибору цінностей у різних видах діяльності; створення комфортних і безпечних умов навчання. Це досягається шляхом організації різноманітних, цікавих та відкритих позакласних заходів, які стимулюють учнів до пізнання, дослідження та вираження своїх уявлень про цінності. У початковій школі важливо створити відкриту і дружню виховну атмосферу, де учні і вчителі є рівноправними учасниками процесу виховання. Таке інтерактивне середовище дозволяє всім учасникам взаємодіяти, обмінюватися ролями та розвивати власне розуміння матеріалу з моральним змістом. Кожен учасник робить свій внесок у цей процес. Важливими є добрі, **відкриті стосунки між педагогами та учнями, засновані на гуманності, взаємодовірі та співпраці, що сприяє самореалізації учнів, створює атмосферу психологічної безпеки, знижує емоційний стрес** і формує цінності, такі як толерантність, доброзичливість і відповідальність.

Згідно з В[1]Ягуповим, виховне середовище початкової школи виконує декілька важливих функцій:

ціннісно-орієнтаційна функція - визначає соціальну цінність, мету, мотиви та перспективи розвитку колективу, формуючи громадську думку учнів щодо різних явищ;

адаптаційна функція - забезпечує адаптацію учнів до шкільного життя та виховного процесу;

емоційна функція - створює позитивний соціально-психологічний клімат для комфорту учнів;

організаційна функція - сприяє самоорганізації та самовдосконаленню учнів.

коригувальна функція - забезпечує розвиток правил поведінки, традицій та норм у класі.

Ці функції допомагають створити сприятливе виховне середовище, яке сприяє формуванню ціннісних орієнтацій.

3) **здійснення виховного впливу на когнітивному, емоційному та поведінковому рівнях** полягає в тому, що ціннісні орієнтації **формуються не лише через слова, а й через** емоції та дії. Вплив на ці три рівні допомагає учням усвідомити цінність моральних норм і цінностей.

На когнітивному рівні потрібно розвивати критичне мислення, аналітичні здібності та здатність до абстракції, надаючи учням можливість вивчати різноманітні аспекти цінностей та аналізувати власні переконання. На емоційному рівні важливо враховувати емоційні реакції учнів, створюючи атмосферу взаєморозуміння та підтримки. На поведінковому рівні учні повинні мати можливість виражати свої цінності через вчинки та стосунки з іншими, застосовуючи їх у реальному житті.

4) **поетапне, системне та цілеспрямоване застосування позакласної роботи, спрямованої на розвиток ціннісних орієнтацій у молодших школярів.**

Процес виховання має бути організований за етапами, кожен з яких має конкретні завдання для формування певних цінностей. Системне впровадження засобів позакласної роботи має бути частиною загальної освітньої системи, що враховує індивідуальні особливості учнів.

Цілеспрямоване впровадження передбачає чітке визначення цілей та завдань, що допомагають досягти мети виховання.

Таким чином, для ефективного формування ціннісних орієнтацій важливо враховувати вікові та індивідуальні особливості учнів, створювати позитивне виховне середовище, впливати на всі рівні (когнітивний, емоційний, поведінковий) та використовувати **поетапне, системне та**

цілеспрямоване впровадження засобів позакласної роботи.

За твердженням Н[1]Пташнік, **методика формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів** включає організацію позакласної роботи з дітьми за такими етапами:

художньо-творчий етап (формування патріотичних мотивів поведінки як основи для соціально-правової активності особистості); пізнавально-оцінний етап (формування системи знань про народознавство та морально-ціннісні уявлення на основі соціальних цінностей); проєктивно-вчинковий етап (набуття досвіду взаємодії та комунікації в різних видах діяльності на основі народознавчих цінностей) [55, с.408]. У науковій літературі визначено критерії для оцінки ефективності впровадження педагогічних умов формування цінностей: рівень розуміння молодшими школярами ціннісних основ, закладених у культурній спадщині; рівень морального виховання учнів; рівень вихованості, що проявляється в працьовитості, дбайливому ставленні до природи та естетичних аспектах життя школярів; рівень спрямованості інтересів молодших школярів у таких напрямках: для себе; для родини й близьких; для класу та школи; для суспільства [18].

Дослідниця О.П.Поліщук [45] визначила такі педагогічні умови для **формування морально-ціннісних орієнтацій у молодших школярів під час** позакласної виховної роботи: встановлення мети та завдань **формування морально-ціннісних орієнтацій у процесі** виховання, враховуючи діяльнісно спрямований, особистісно орієнтований та соціально значущий характер морального розвитку; наповнення виховного процесу емоційно-ціннісними переживаннями при розв'язанні моральних проблемних ситуацій; розвиток практичних умінь і навичок морально орієнтованої поведінки, які допомагають учням ефективно застосовувати отримані знання морального характеру в різних сферах їхньої діяльності.

Підтримуємо думку дослідниці про те, що освітньо-виховний процес, включно з позакласною виховною роботою в закладах початкової освіти, повинен організовуватися з урахуванням особливостей дозвілля молодших школярів. Це дозволяє не тільки ефективно розвивати їхні знання, але й вирішувати важливі завдання формування морально-ціннісних орієнтацій, спрямованих на особистісний розвиток. Такий підхід додає позакласній роботі педагогічної цілеспрямованості, орієнтованої на розвиток моральної поведінки учнів через дії та діяльність. Особистісно орієнтована, дитиноцентрична організація позакласної роботи передбачає залучення учнів до освітньо-виховних ситуацій, значущих як для них самих, так і для шкільного колективу. Участь у таких ситуаціях спрямована на вирішення життєвих питань дитини, підтримку в розробці стратегії власного розвитку, самовдосконалення та самоідентифікації.

Проблема формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів через позакласну діяльність займає одне з ключових місць у сучасній педагогіці. Ефективність виховного процесу в початковій школі значною мірою залежить від правильно визначених педагогічних умов, що відповідають сучасній методології виховання підростаючого покоління з акцентом на національну спрямованість системи освіти. До таких умов належать: етнізація змісту, методів і форм позакласної народознавчої роботи з молодшими школярами в контексті полікультурного підходу; -особистісна орієнтація позакласної народознавчої діяльності з урахуванням аксіологічних пріоритетів; створення етнічно спрямованого освітньо-родинного середовища, що сприяє реалізації виховних завдань позакласної роботи.

Таким чином, особистісно орієнтований підхід до формування ціннісних орієнтацій учнів у межах позакласної роботи має відповідати їхнім основним соціальним потребам, сприяючи їхньому повноцінному індивідуальному розвитку й моральному зростанню. Інтеграція цінностей молодших школярів у навчально-виховний процес реалізується через використання виховного потенціалу навчальних предметів і стимулювання пізнавального інтересу до їх змісту. Педагогам потрібно підбирати форми, методи та прийоми виховання, які відповідають визначеному змісту й ефективно сприяють формуванню цінностей.

2.3. Вивчення та узагальнення педагогічного досвіду вчителів початкових класів НУШ

Система цінностей є основою, яка надає стабільності та передбачуваності поведінці учнів, допомагаючи їм адаптуватися до життєвих змін. Сучасному учневі буває важко усвідомлено розібратися в ситуаціях, зробити логічні висновки та планувати своє майбутнє у своїй країні. Щоб допомогти молоді утвердитися в глобалізованому світі, важливо сприяти збереженню їхньої національної ідентичності та ціннісних основ світогляду, які втілює українська мова та культура. Формування української культурної ідентичності потребує розуміння і визнання культурного надбання інших народів. Вивчаючи твори українських митців у світовому контексті, учні формують уявлення про власну культурну значущість. Концепція «Нова українська школа» [35] зосереджує увагу освітян на розвитку ключових та предметних компетентностей, відходячи від традиційного підходу до передавання знань. Отже, актуальною є адаптація компетентнісного підходу до нових стратегій реформування освіти в Україні.

Креативність, цікавість, критичне мислення, любов до навчання, мудрість, відвага, наполегливість, чесність, енергійність, доброта, любов, соціальний та емоційний інтелект, співпраця, справедливість, лідерство, уміння пробачати, скромність, розсудливість, самоконтроль, цінування краси, вдячність, оптимізм, гумор і віра - це 24 ключові цінності, на яких ґрунтується сучасний світ. Концепція Нової української школи спрямована на виховання цих якостей у дітей, адже їх **визнали пріоритетними понад 50 країн світу** [36].

Так у програмі « **Нова українська школа** у поступі до **цінностей (2018)** зазначені **базові моральні цінності сучасного виховання** (див.рис. 2.3.1)

Рис. 2.3.1. **Базові моральні цінності сучасного виховання**

Серед різних підходів до визначення структурних складових ціннісного ставлення, які включають когнітивний, емоційно-оцінювальний та поведінковий компоненти, представлених у роботах Т.Андрющенко, І.Беха, Н.Вознюк, О.Кононко та ін., ми дотримуємося трикомпонентної моделі, яка охоплює емоційний, когнітивний та поведінковий аспекти. Згідно з думкою Т.Лікона, всі психологічні рівні «знаю» - «відчуваю» - «роблю» повинні бути активовані в процесі виховання та морально-ціннісного розвитку особистості. Таким чином, формування ціннісних ставлень має стати процесом, що поєднує: міркування, рефлексію, критичне мислення, постановку та вирішення проблемних завдань (когнітивний компонент); пробудження, сприяння усвідомленню та вираженню емоцій (емоційний компонент); створення умов для піклування, формування досвіду поведінки, що підтримує цінності (поведінковий компонент) [73].

Форми організації позакласної виховної роботи з формування ціннісних орієнтацій молодших школярів можна систематизувати за такими ознаками: дидактична мета; освітньо-виховний зміст: вивчення рідної мови, природи, ознайомлення з досягненнями духовної та матеріальної культури народу, його традиціями, звичаями, обрядами та народними ремеслами є не лише джерелом знань, але й важливим засобом формування високих духовних цінностей у учнів; теоретична і практична значущість; педагогічна ефективність щодо розвитку інтелектуальної, мотиваційної та діяльнісної компоненти ціннісних орієнтацій молодших школярів; географічні та часові межі їх практичного застосування.

Враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів початкової школи, відповідно до специфіки організації та проведення позакласної діяльності було визначено й охарактеризовано найбільш ефективні форми організації виховної роботи. **Ефективність формування моральних цінностей значною мірою залежить від організації виховного процесу в навчальних закладах.** О.В.Сухомлинська підкреслює, що цей процес є **складним і багатограним, і забезпечується** через залучення дітей до засвоєння моральних цінностей. Для цього педагогам необхідно враховувати такі його ключові аспекти: вивчення нових цінностей має відбуватися поступово; у процесі вдосконалення ціннісної свідомості важливо регулярно переглядати вже засвоєні цінності; під час навчання необхідно створити умови для кожного учня, щоб він міг

сформувати власну ієрархію цінностей. У виховному процесі цінності повинні втілюватися через підпорядкування їх вимогам, що вимагають зміни поведінки та способу життя. Засвоєння і усвідомлення сутності цінностей має відбуватися на інтелектуальному та емоційно-чуттєвому рівнях. Ефективне формування індивідуальної системи цінностей можливе лише в умовах вільного вибору людиною цінностей серед альтернативних варіантів [64, с. 24].

У практиці роботи вчителів початкової школи під час ранкової зустрічі пропонують учням поділитися своїм досвідом: розповісти про ситуації, коли вони почувалися добре, та ті, які викликали неприємні відчуття. Вчителі формулюють запитання, які допомагають визначити цінності, що були присутні чи відсутні в цих ситуаціях. Разом з учнями обговорюють ці цінності, надаючи дітям можливість виразити свої емоції - як позитивні, так і негативні.

Учитель може запитати в учнів, як вони розуміють такі поняття, як чесність, доброта, відповідальність, щоб зрозуміти їхнє ставлення до цінностей на основі власного досвіду. Наприклад, обговорюючи цінність «повага», можна запитати:

1. Чи повинні дорослі вас поважати?
2. Як можна зрозуміти, що тебе поважають?
3. Чи є повага між однокласниками? Як це проявляється?

Варто запитувати в учнів про захист словами замість агресії:

1. Що означає захищати когось словами?
2. Чи пам'ятаєте випадки, коли це траплялося у школі?

Необхідно проговорювати з учнями випадки, коли їх ображали або коли вони допомагали уникнути образ. Вчитель може записувати основні думки, висловлені в ході обговорення. Важливо, щоб педагог демонстрував навички активного слухання, заохочуючи дітей говорити по черзі, і пояснював, що важливо почути кожного. Це допомагає дітям вчитися поважати один одного, а також відчувати повагу до них з боку дорослого.

Уміння приймати нестандартні та сміливі рішення допомагає вільно мислити та впливати на результати власної діяльності. Для дітей важливо відчувати радість відкриттів і розвивати творчі здібності. Завдання для розвитку креативного мислення сприяють тому, щоб молодші школярі вчилися аналізувати ситуації з різних точок зору та формувати власну оцінку явищ. Наприклад, метою гри «І добре, і погано» є навчити дітей бачити протилежні властивості в одному й тому ж предметі або явищі, знаходити суперечності та оцінювати ситуації з різних кутів зору. Гра базується на найпоширенішій оцінці у дітей - «добре-погано». Використовуючи цю категорію, дітям пропонують оцінити різні явища природи, дії або предмети, наприклад:

пори року: зима, літо, осінь, весна;

погодні явища: дощ, сніг, сонце, вітер, вогонь;

дії: їсти, спати, прогулюватися в лісі, лазити по горах;

звички: пити ліки, робити зарядку, вмиватися;

предмети: ніж, тарілка, скло, праска;

Приклади для обговорення:

Літо: Добре - тепло, можна купатися, не потрібно багато одягу.

Погано - сильна спека, ризик обгоріти на сонці.

Вогонь:

Добре - зігріває, допомагає готувати їжу.

Погано - обпалює, може спричинити пожежу.

Після обговорення вчитель пропонує дітям самостійно обрати предмети чи явища, аналізувати їх протилежні якості, оцінювати користь і шкоду, привабливі та неприємні риси. Такі вправи розвивають критичне мислення та допомагають формувати збалансовану оцінку дійсності.

Методи розвитку критичного мислення допомагають учням ефективно вирішувати **проблеми через самовираження, вчитися аналізувати ситуації, підбирати аргументи для розв'язання** завдань і розвивати комунікаційні навички. Наприклад **вправа «Дискусія» вчить молодших школярів аналізувати інформацію та враховувати думки інших, а також мотивує дітей до вільного висловлювання та обґрунтування** своїх позицій. Спочатку вчитель оголошує проблемне питання для обговорення, наприклад, чи варто самостійно допомагати **безпритульним тваринам на вулиці. У групі одна пара обирає позицію «ЗА», інша - «ПРОТИ». Кожна пара обговорює свою** точку зору і підбирає **аргументи на її підтримку. Через деякий час** учасники обмінюються парами з іншими людьми, які підтримують ту ж позицію, і порівнюють свої аргументи, додаючи нові. Після цього **учасники повертаються до своїх початкових пар** з оновленими аргументами. Дискусія триває в групі між двома парами. Кожен учасник висловлює свою думку, уточнену під час обговорення, у вигляді есе.

Здатність **усвідомлювати власні почуття, керувати ними та розпізнавати настрій інших людей** допомагає **дитині будувати здорові стосунки з** оточуючими. Якщо у минулому столітті важливішим фактором успіху був коефіцієнт інтелекту (IQ), то сьогодні основою психологічного благополуччя та щастя є емоційний інтелект (EQ). Розвивати емоційну грамотність потрібно з раннього віку. Одним із інструментів **для роботи з учнями початкових класів є вправа «Пишемо теплі слова»,** метою якої є підвищити **самооцінку через сприйняття позитивних емоцій.** Учитель запитує в учнів: «Які слова вам приємно чути, **від яких стає тепло на душі?»** (діти відповідають). **Потім учитель пропонує учням записати ці слова на аркушах і підрахувати, як часто вони чують ці слова або говорять їх самі. Після виконання вправи діти можуть за бажанням зачитати свої записи.**

Розвиток **загальнолюдських моральних цінностей** допомагає дітям **усвідомити свою роль у світі та важливість** добрососуських стосунків з іншими. Розуміння **спільних цінностей** допомагає **дитині** відчувати свою **причетність до** створення кращого світу.

Ідеї ціннісно орієнтованої початкової освіти найбільш яскраво відображені **у підручниках з літературного читання, створених** О.Я.Савченком. **Окрім ціннісно орієнтованих текстів, серед яких є як навчально-пізнавальні (Мар'яна Савка «Запах Різдва», Наталія Олішник «Гончарки з Опішного» тощо), так і художні (Анатолій Дімаров «Для чого людині серце», Василь Сухомлинський «Красиві слова і красиве діло»), автор** використала ряд **завдань і запитань, які сприяють:**

а) оцінці явищ, подій і вчинків («Які слова дівчинки виражають її щире бажання допомогти бабусі?», «Чому в класі відбулося свято різних культур?» тощо);

б) аналізу емоцій і почуттів авторів творів, дійових осіб, а також власних переживань учнів («**Яке враження справила на тебе казка?**», «**Що хвилювало маму дівчинки?**», «**Які емоції передає авторка у вірші?**» тощо).

Такий підхід формує в молодших школярів емпатію та здатність розуміти емоційний стан інших [21].

Однією з найбільш ефективних форм недидактичного виховного впливу на внутрішній світ учнів початкових класів стало

застосування **казок, як народних, так і авторських,** у навчально-виховному процесі Павлишської середньої школи. **Виховний потенціал цього літературного жанру важко переоцінити, оскільки діти з великим задоволенням занурюються в чарівний світ** фантазій, де

реальність змінюється відповідно до їхніх уявлень та бажань. Через трансформацію казкового світу та взаємодію з вигаданими персонажами, діти не лише отримують знання про навколишній світ і людські взаємини, але й розігрують сценарії вирішення життєвих проблем, відпрацьовують різні моделі поведінки, формують власні судження про події та вчинки казкових героїв, а також вчаться вірити в перемогу справедливості, сили добра, любові і краси.

Великих успіхів у цій сфері було досягнуто в Павлищі. «Казки школи під голубим небом» В[О] Сухомлинського, на переконання багатьох дослідників, стали справжньою школою виховання почуттів і духовності учнів. Використання народних і авторських казок у навчально-виховному процесі початкової освіти є педагогічно доцільним, оскільки ці твори доступною мовою передають високі ідеї про загальнолюдські цінності [65]. Ефективність впливу казок на учнів полягає в їхній здатності перетворювати звичайний світ на незвичайний, де рослини і тварини можуть говорити, розкриваються таємниці Всесвіту, добро завжди перемагає, а події завжди мають щасливий кінець. Очевидно, що ефективність організації формування морально-етичних цінностей у молодших школярів через художні твори залежить від кількох чинників:

1) Підготовка вчителя: включає розуміння змісту морального виховання, оцінку індивідуального рівня моральної вихованості учнів, правильне поєднання словесних і практичних методів виховання, застосування принципу гуманізму, а також використання системи завдань під час аналізу художніх творів;

2) Підготовка учнів: сприйняття мети виховання, засвоєння моральних норм і правил, а також структурний і мовний аналіз художніх творів;

3) Створення комфортного психологічного клімату на уроках літературного читання: важливо забезпечити атмосферу поваги, дотримання моральних норм і правил поведінки під час роботи в парах або малих групах.

Таким чином, основне завдання педагога - навчити учнів правильно сприймати художні твори, аби вони, слухаючи «мову автора», не лише розуміли її розумом, але й відчували серцем, стаючи духовно багатшими.

У підручниках з літературного читання часто містяться оповідання на морально-етичні теми, які розкривають різні людські якості та риси характеру через взаємодію дорослих і дітей. Проте самостійно визначити мотиви вчинків персонажів учням буває нелегко. Тому, працюючи з такими творами, важливо створювати на уроці ситуації колективного обговорення та оцінювання ключових епізодів.

Художні твори є основним інструментом формування морально-етичних цінностей у молодших школярів на уроках літературного читання. Аналізуючи образ головного героя і його поведінку, учні можуть глибоко і точно оцінити моральні якості персонажа, що допоможе їм засвоїти етичні норми, які вони зможуть використовувати впродовж усього життя. Саме завдяки художній літературі діти отримують уявлення про моральні цінності через стосунки героїв з іншими людьми. Завдяки слову автора учні вчаться розуміти внутрішній світ літературного героя, його почуття, вчинки та ставлення до оточуючих і природи.

Дослідження показують, що позаурочна діяльність створює умови для розвитку творчих здібностей молодших школярів, сприяє їхньому креативному мисленню, зміцнює психологічне здоров'я, знижує напруження від навчального процесу та стає важливою складовою духовного зростання й саморозвитку дітей. Гармонійне поєднання виховних стратегій школи і позашкільної роботи відкриває можливості для нового, цілісного підходу, спрямованого на створення оптимальних умов для творчої самореалізації особистості в рамках безперервної освіти, що має великі перспективи. Співпраця та взаємодія тут базуються на спільній зацікавленості: діяльність у позашкільних закладах стимулює пізнавальну активність учнів у школі, спонукає до поглиблення теоретичних знань, а шкільне навчання допомагає учням перевірити ці знання на практиці [3]. Значущими є не лише зміст і форма ціннісно орієнтованої позаурочної діяльності, а й методи її проведення, які об'єднують прийоми впливу на свідомість, емоції та волю учнів. Ефективність формування системи цінностей у позаурочній роботі залежить від створення позитивної атмосфери та умов, що сприяють розкриттю особистісних якостей школярів. Емоційне життя особистості проявляється у формі почуттів, які, закріпившись, можуть трансформуватися в риси характеру, відображаючи стійку реакцію на різні події. Тому в процесі безперервного виховання учнів початкових класів важливо сформувати таке емоційно-вольове ставлення до цінностей, яке б стимулювало в учнів прагнення розвивати власні ціннісні переконання.

У програмі « Нова українська школа » у поступі до цінностей визначено основні форми та методи виховної роботи з молодшими школярами: тематичні виховні години, обговорення та диспути на актуальні для учнів теми; тренінги та міні-тренінги з інтерактивними методами; груповий тренінг, театральні заходи (аматорський, ляльковий, пальчиковий, тінювий театр), ігрові заняття (ситуаційно-рольові, сюжетно-рольові ігри, драматизація, бесіда-гра, подорож-гра, ігрові вправи), інсценування, екскурсії, колажі, колективна творчість, етичні бесіди, тематичні зошити, святкові заходи, усні журнали, творчі спільні справи, оформлення альбомів, on-line подорожі, конкурси, школа ввічливості, демонстрації, презентації, розповіді, моделювання, вікторини, виставки малюнків, ярмарки, добродійні акції, хвилини з мистецтвом, години спостереження та милування, спортивні змагання, козацькі розваги, ведення літопису класу, веселі старту, естафети, догляд за рослинами і тваринами, інші види педагогічної анімації, гуртки дитячої творчості [74].

Основні методи, рекомендовані вчителям до використання в освітньому процесі включають: інтерактивні (рольові ігри, інтелектуальні аукціони, «мозкові штурми»), усні, письмові та графічні вправи, тренування, аналіз соціальних ситуацій, кейс-стаді, створення ситуацій успіху, діалог, методику колективних творчих справ, SWOT-аналіз, наративні методи, такі як етичні та сократівські бесіди, дискусії, диспути; кластерний метод (створення кросвордів, схем, таблиць, діаграм); рефлексивні методи («OpenSpace», « Світове кафе», консультування, моделювання); масові (добродійні акції, учнівські проєкти, флешмоби, форуми, скайп-конференції, онлайн-спілкування, перформанси, майстер-класи) та інші.

Існує значна кількість різних класифікацій інтерактивних методів. Однак, у контексті педагогічної діяльності в межах виховної роботи, доцільно орієнтуватися на класифікацію, яка враховує етапність їх застосування. Відповідно до цього підходу, можна виокремити такі види інтерактивних методів:

Вступні методики спрямовані на створення атмосфери довіри та доброзичливості. На цьому етапі учасники знайомляться з тренером, цілями та завданнями тренінгу, його правилами, а також один з одним. Відбувається збір очікувань учасників. До вступних методик належать «розігрівачі» вправи, які ще називають «криголамами» (icebreaking), адже вони «розтоплюють лід» у групі, сприяють згуртуванню, створюють позитивний настрій і налаштовують на співпрацю. Формат таких вправ може включати знайомство чи уточнення очікувань.

Основні методики реалізують головну мету заняття, вирішуючи ключові завдання уроку або тренінгу. Це можуть бути обговорення, інтерактивні лекції, мозковий штурм, рольові ігри, кейс-методи, «карусель» та інші. Важливо чергувати різні типи методик, добираючи відповідні до кожного етапу роботи способи.

Завершальні методики підсумовують результати тренінгу, структурують здобуті знання та допомагають виокремити основні досягнення інтерактивної діяльності [30].

Форми та методи роботи можуть креативно доповнюватися й збагачуватися змістом, актуальним для потреб вікового і морально-духовного розвитку дитини, враховуючи її індивідуальні особливості.

Під час виробничої практики та власної практичної діяльності на посаді педагога організатора з виховної роботи в Попельнастівському лицей Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області ми визначили найбільш поширені форми організації позакласної виховної роботи з учнями молодшого шкільного віку, які сприяють формуванню в них системи цінностей, а саме: традиційні форми: заняття тематичних гуртків, секцій, клубів; екскурсії (зокрема віртуальні); вікторини, змагання, конкурси тощо; інтерактивні форми: інтерактивні ігри, пізнавальні подорожі, інтерактивні дидактичні ігри, сюжетні заняття-ігри, ігри-перевтілення, ігрові вправи тощо; масові: свята, аукціони, благодійні заходи, виставки, тематичні свята, КТС тощо.

У ході емпіричного дослідження ми визначили найбільш поширені методи формування ціннісних орієнтацій у молодших школярів у межах позакласної виховної діяльності, які використовують вчителі в практичній роботі (див. табл. 2.3.1):

Таблиця 2.3.1.

Можна зробити висновок про логічну єдність та динамічність визначених методів формування системи цінностей, адже кожен із них може одночасно належати до різних груп та поєднуватися з методами інших груп. **Зусилля всіх учасників освітнього процесу** спрямовані на створення цілісної системи виховання, заснованої на загальнолюдських цінностях. До них належать **морально-етичні** (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, самоповага та повага до інших) і **соціально-політичні цінності** (свобода, демократія, культурне різноманіття, шанування рідної мови й культури, патріотизм, екологічна свідомість, дотримання законів, солідарність, відповідальність).

Основні форми та методи організації виховного середовища для дітей молодшого шкільного віку включають:

Тематичні заходи: виховні години, дискусії, диспути на актуальні для дітей теми.

Тренінги: повноформатні або мінітренинги, що використовують інтерактивні підходи, зокрема тренінги групової взаємодії.

Творчі та ігрові активності: **театральна діяльність (аматорський, ляльковий, пальчиковий, тінювий театр)**, рольові й ситуаційні ігри (драматизація, гра-бесіда, ігрові вправи), екскурсії, створення колажів, творчих панно, оформлення альбомів, конкурси, ранки та свята, онлайн подорожі, колективні творчі справи.

Виховні години: теми включають «Хто я і яким хочу бути», «Вчимося ввічливості», «Правила здоров'я», «Допомагаємо старшим», «Берегти природу», «Як стати кращим», «Наші слова та вчинки», «Абетка пішохода», «Чи потрібно вибачатися?» та інші.

Бесіди: наприклад, «Символи держави: прапор, герб, гімн України», «Моя країна - Україна». **Курси за вибором:** «Уроки для сталого розвитку», «Я та енергія».

Ігрові активності: «Мікропохід», «Павутинка», «Я в команді», **музично-казкова гра**, інтерактивна година спілкування, етичні ігри.

Сторітелінг: **короткі оповідання для навчання та виховання.**

Розвивальні **вправи:** «Оціни свою уважність», «Слухати та чути», **метод незакінчених речень**, інтерактивні ігри.

Проекти та зустрічі: екологічні ініціативи, зустрічі із захисниками, літературні свята.

Інтерактивні прийоми: «Читання із зулинками», «М'яч зі словами», «Капелюх Фоми Невіруючого», прогнозування за фотокарткою, метод «Що буде, якщо...».

Екологічні проєкти: «Зелений пакет для дітей», «Природні дива України», «Маленькі українці подорожують країнами ЄС».

Такі форми та методи сприяють розвитку етичних, культурних та соціальних компетентностей молодших школярів. У розв'язанні сучасних виховних завдань, що виникають у процесі реформування школи, важливу роль відіграє Програма «**Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України**» [47], де визначено основні принципи виховної діяльності. Концепція Нової української школи не лише зберегла виховний аспект в освіті, а й акцентувала увагу на його важливості. Заклад освіти тепер не просто передає знання, а й сприяє формуванню ціннісних орієнтирів і суджень, які є основою для щасливого життя та ефективної взаємодії з суспільством. Виховання тісно інтегрується з навчальним процесом, засвоєнням наукових знань і культурної спадщини як національного, так і світового рівня.

Основною **метою сучасного освітнього закладу є формування і розвиток високоінтелектуальної, свідомої особистості з активною громадянською позицією, готової до конкурентного вибору свого місця в житті.** Досягнення цієї мети можливе лише через **спільні зусилля всіх учасників освітнього процесу, що забезпечать єдність навчання, виховання та особистісного розвитку** учнів. **Успіх виховного процесу залежить від** партнерської співпраці між учителем і учнями, яка базується на співдружності, взаєморозумінні та взаємодії. Важливим чинником у цьому є створення безпечного та сприятливого для розвитку освітнього середовища.

Висновки до Розділу 2

Сучасна стратегія розвитку початкової школи зосереджена на особистості учня, розкритті його талантів, розвитку творчого потенціалу та духовності, задоволенні інтересів і освітніх потреб, а також формуванні моральних орієнтирів, громадянської свідомості та патріотизму. Для досягнення суспільно значущих цінностей, які сприяють прогресу, стимулюють інноваційне мислення та підтримують інтеграційні процеси, необхідно шукати ефективні способи формування ціннісних уявлень у дітей. Виховання в школі має бути невід'ємною частиною освітнього процесу. Основне завдання школи - навчати дітей через спілкування, дотримання норм поведінки, доброзичливості, толерантності та запобігання булінгу.

Виховний компонент інтегрується в загальну стратегію розвитку закладу, підкреслюючи важливість створення атмосфери відкритості, свободи, довіри та безпеки. Педагоги повинні усвідомлювати свою відповідальність, активно запобігати проявам расизму, шовінізму та приниженню гідності, сприяти утвердженню демократичних цінностей, толерантності, прав людини, верховенства права та територіальної цілісності України. Ефективність виховання значно зростає, якщо воно реалізується через особистий приклад учителя, де дії мають більше значення, ніж слова. Значущими є не лише тематика та форма ціннісно орієнтованої позаурочної діяльності, а й методи її організації, які впливають на свідомість, емоції та волю учнів. Результативність формування системи цінностей у позаурочний час залежить від створення позитивної атмосфери, яка сприяє розвитку особистісних якостей і здібностей школярів.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз теоретичного і експериментального дослідження дозволив зробити такі висновки:

1) Розкрито зміст поняття «цінності» в освітньому процесі та окреслено особливості їх формування у дітей молодшого шкільного віку. «Цінність» визначено як значимість явищ і фактів дійсності в культурному, суспільному чи особистісному аспекті. Ціннісні орієнтації розглядаються як значущі у свідомості особистості смислові структури, засновані на принципах гідності, справедливості, людяності та відповідальності.

Формування таких орієнтацій у молодших школярів є важливою складовою соціалізації, яка передбачає розвиток ставлення до оточення через

певну систему цінностей. Для спрямованого розвитку ціннісних орієнтацій необхідна підтримка вчителя і батьків. У педагогіці «цінності» розглядаються через ключові педагогічні категорії - освіту, виховання, розвиток, і тому їх формування є результатом навчально-виховної діяльності. Аналіз «освітніх цінностей» дозволяє вважати їх потребою і результатом виховного процесу, що формує у здобувачів освіти ставлення до себе, оточення та орієнтири для навчальної і соціальної діяльності.

2) Важливо враховувати вікові особливості дітей у процесі виховання. Молодший шкільний вік є основою для формування навичок, цінностей та ідеалів, що слугують підґрунтям для подальшого виховного процесу. Цей період сприяє позитивним змінам в особистісному розвитку дитини. Для спрямування розвитку у позитивне русло необхідно закладати в дітей ціннісні орієнтації з початкових класів, створюючи умови для усвідомлення моральних норм і саморегуляції. Саме цей період є сенситивним для формування ціннісних орієнтацій, коли діти активно пізнають світ і засвоюють соціальні цінності, що закладає основи моральності.

3) Виокремлено компоненти системи цінностей учнів початкових класів, які включають: моральні цінності (життя, свобода, справедливість тощо), патріотичні (усвідомлення значення Батьківщини), громадянські (громадянська позиція, демократія), освітні (цінність навчання), сімейні (повага до родини) та екологічні цінності (бережне ставлення до природи). Структурно-функціональна характеристика ціннісних орієнтацій учнів молодшого шкільного віку базується на розумінні цінностей як багатовимірного явища зі складною ієрархією, що демонструє рівень психологічного розвитку дитини. Виділено основні ціннісні орієнтації, характерні для молодших школярів, а саме: відповідальність, людяність, чесність, гідність і справедливість. Ціннісні орієнтації молодших школярів охоплюють цінності, переконання та орієнтації, які визначають їхнє ставлення до навколишнього світу та власної особистості, а також стосунки з іншими людьми. Структура ціннісних орієнтацій молодших школярів відображає їхній рівень психологічного розвитку і включає когнітивний та емоційний аспекти, що охоплюють знання і оцінювання.

4) Окреслено педагогічні умови для формування системи цінностей у процесі позакласної виховної роботи. Формування гідності, чесності, турботи, поваги до культури і патріотизму є важливими цінностями для щасливого життя та соціалізації. Важливо, щоб виховний процес здійснювався без авторитарності, де приклад учителя є ключовим. Відзначено, що наскрізний процес є складником формули Нової української школи, який забезпечує формування гідності, чесності, турботи, поваги до себе та до інших, шанобливого ставлення до мови, культури, а також патріотизму. Ці цінності створюють підґрунтя для щасливого життя та успішної соціалізації в суспільстві. **Організований в школі виховний процес, спрямований на формування ціннісних орієнтацій школярів, розуміється нами як цілеспрямована діяльність вчителя, яка має системний і тривалий характер** і не допускає авторитарності.

Особистий приклад учителя відіграє ключову роль у виховному процесі НУШ. Виховний вплив буде ефективним лише за умови, що основна ідея уроку чи виховного заходу підкріплюється реальними вчинками вчителя, або, щонайменше, його дії не суперечать висловленим словам. Виховний простір є невід'ємною складовою освітнього середовища, яке має забезпечувати всеосяжний виховний вплив. Перебуваючи в закладі освіти, учні повинні постійно зазнавати опосередкованого впливу, спрямованого на формування патріотичних почуттів, мотивацію та створення умов для розвитку їхніх творчих здібностей. У цьому процесі виховний вплив повинні здійснювати навіть навколишні елементи середовища - стіни, підлога та інші поверхні. Виховний простір Нової української школи має бути динамічним, тематично насиченим, змістовним та мотивуючим, із здатністю впливати на особистість дитини опосередковано. Він не повинен обмежуватися межами класних кімнат - дитина має занурюватися в це середовище вже з першого кроку на території закладу освіти.

Встановлено, що виховний процес має бути організований спільно з учнями, де кожен учасник прагне до успіхів у навчанні, самоорганізований і долучений до будь-якої колективної справи, де створюються умови для задоволення індивідуальних потреб кожного учня є успішним і перспективним. Цей процес має бути безперервним і реалізовуватися в усіх можливих формах життєдіяльності молодших школярів: навчання, позакласній та позашкільній діяльності, дозвіллєвій діяльності та сім'ї.

5) Встановлено, що основними форми та методи виховної роботи з молодшими школярами: тематичні виховні години, обговорення та диспути на актуальні для учнів теми; тренінги та міні-тренінги з інтерактивними методами; груповий тренінг, театральні заходи (аматорський, ляльковий, пальчиковий, тіньовий театр), ігрові заняття (ситуаційно-рольові, сюжетно-рольові ігри, драматизація, бесіда-гра, подорож-гра, ігрові вправи), інсценування, екскурсії, колажі, колективна творчість, етичні бесіди, тематичні зошити, святкові заходи, усні журнали, творчі спільні справи, оформлення альбомів, on-line подорожі, конкурси, школа ввічливості, демонстрації, презентації, розповіді, моделювання, вікторини, виставки малюнків, ярмарки, добродійні акції, хвилини з мистецтвом, години спостереження та милування, **спортивні змагання, козацькі розваги, ведення літопису класу, веселі старту, естафети, догляд за рослинами і тваринами, інші види педагогічної анімації, гуртки дитячої творчості**. Разом із тим, художні твори є важливим інструментом для формування морально-етичних цінностей у молодших школярів, а позакласна діяльність сприяє розвитку їхніх творчих здібностей, креативного мислення та зниженню стресу від навчання. Ефективне поєднання виховних стратегій школи та позашкільної роботи відкриває можливості для цілісного підходу, який спрямований на створення оптимальних умов для самореалізації особистості.

Отже, сучасна школа прагне до формування свідомої, інтелектуальної особистості з активною громадянською позицією. Нова українська школа зберігає виховну роль у навчанні, акцентуючи увагу на важливості формування ціннісних орієнтацій та засвоєння культурної спадщини.